

РЪКОВОДСТВО ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ

**в контекста на Хагската конвенция за
гражданските аспекти на
международното отвлечане на деца от
25 октомври 1980 г. на Хагската
конференция по международно частно
право**

**ЧАСТ VI
ЧЛЕН 13, ПЪРВА АЛИНЕЯ, БУКВА Б)**

Харгската конференция по международно частно право — НССН

Постоянно бюро

Churchillplein 6b ¶2517 JW The Hague/Xara ¶The Netherlands/Нидерландия

+31 70 363 3303¶

+31 70 3604867

secretariat@hcch.net

www.hcch.net

Предговор

По повод 40^{-ата} годишнина от сключването на *Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 25 октомври 1980 г.* за мен е удоволствие да представя част VI от Ръководството за добри практики в контекста на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 1980 г. на Хагската конференция по международно частно право, в което е разгледана ключова разпоредба от конвенцията: член 13, първа алинея, буква б) (изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност от увреждане).

Настоящата публикация има за цел да се предоставят насоки за съдиите, централните органи, адвокатите и други специалисти, работещи в областта на международното семейно право, на които се налага да прилагат член 13, първа алинея, буква б) от Конвенцията относно отвлечането на деца от 1980 г. В посочената разпоредба е предвидено едно от изключенията от изискването за незабавно връщане на детето съгласно Конвенцията. Все по-честото използване през последните години на тази защитна разпоредба в случаи, свързани с отвлечането на деца, както и нарастващото безпокойство сред общността на специалистите, че неправилното ѝ прилагане би нарушило деликатния баланс, постигнат чрез Конвенцията относно отвлечането на деца, подтикнаха Съвета по общите въпроси и политика — управителния орган на НССН, да натовари Постоянното бюро със задачата да изготви Ръководство за добри практики относно тълкуването и прилагането на член 13, първа алинея, буква б) от конвенцията със съдействието на работна група, съставена от широк кръг национални специалисти.

Бих желал да се възползвам от тази възможност, за да благодаря на всички, които допринесоха за разработването и окончателното изготвяне на настоящото ръководство. Преди всичко бих желал да отправя специални благодарности към многобройните членове на работната група (пълният ѝ списък можете да намерите в ръководството) и особено към уважаемата Diana Bryant, която председателства работната група още от първото ѝ заседание през 2013 г. Експертните насоки, безрезервната ангажираност и търпението на съдия Bryant изиграха важна роля за успешното завършване на настоящото ръководство. Искрено благодаря и на персонала и многото стажанти в Постоянното бюро, чието участие в проекта допринесе за неговия успех. Съгласно установената и доказана практика на НССН настоящото ръководство за добри практики беше представено за одобрение на членовете на Конференцията. Фактът, че то получи одобрението на всичките 83-ма (тогавашни) членове на НССН, несъмнено увеличава неговата меродавност като вторичен източник на информация относно действието на конвенцията.

Изключително важно е всички специалисти, независимо дали се занимават със случаи на международно отвлечение на деца редовно, на практика ежедневно, или само еднократно, да разполагат с необходимите инструменти за оказване на подкрепа на деца и семейства, попаднали в тези изключително критични ситуации. Надяваме се, че с настоящата публикация всички те, и по-специално съдиите, вече ще имат на разположение такъв инструмент, който да им помага в деликатния анализ, необходим за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност от увреждане. Изключително важно е те да бъдат в състояние да вземат информирано и незабавно решение относно връщането на детето. Служителите на централните органи и другите специалисти също така ще открият полезни насоки, които да им бъдат в помощ при разглеждането на случаи, в които съответният орган се е позовал на защитната разпоредба на член 13, първа алинея, буква б). С решенията, посочени в настоящото ръководство — които са достъпни в INCADAT (базата данни за международно отвлечение на деца на НССН) — на читателите допълнително се предоставят конкретни примери за това как е била приложена разпоредбата в определени случаи.

В този контекст съм убеден, че настоящата важна публикация ще допринесе за подобряване на действието и уеднаквяване на прилагането на член 13, първа алинея, буква б) от Конвенцията относно отвлечането на деца, което е в интерес на децата и семействата в цял свят.

Съдържание

РЕЧНИК НА ТЕРМИНИТЕ	6
ВЪВЕДЕНИЕ	11
I. Член 13, първа алинея, буква б) като част от рамката на Хагската конвенция от 1980 г.	17
1. Принципът: връщане на детето.....	19
а. Цел и основополагащи концепции на конвенцията.....	19
i. Прехвърлянето или задържането на дете е незаконно, когато е в нарушение на правото на упражняване на родителски права	19
ii. Незаконното прехвърляне или задържане причинява вреда на детето.....	19
iii. Органите на държавата на обичайно местопребиваване са в най-добра позиция да вземат решение относно упражняването на родителските права и правото на лични отношения с детето	20
б. Решение относно връщането: не съставлява произнасяне по правото на упражняване на родителски права	20
в. Кратко производство за връщане	20
г. Сътрудничество между договарящите държави	21
д. Задължение за разпореждане на незабавното връщане на детето.....	21
е. Ограничени изключения от задължението за разпореждане на незабавно връщане	22
ж. Ограничително тълкуване на изключенията	22
2. Член 13, първа алинея, буква б) — разяснения относно изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност	23
а. Три вида „сериозна опасност“	23
б. Сериозна опасност за детето.....	24
в. Степен на „сериозна опасност“	24
г. Изключение, свързано със съществуването на сериозна опасност в бъдеще	24
II. Прилагане на член 13, първа алинея, буква б) на практика	27
1. Разглеждане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност	29
а. Анализ стъпка по стъпка	29
б. Охранителни мерки.....	32
в. Практически мерки	33
г. Процесуални правила и правила за доказване	34
i. Тежест на доказване.....	34
ii. Ограничаване на информацията и на доказателствата до въпроса за връщането.....	34
iii. Допустимост на информацията относно социалното положение на детето.....	34
iv. Допустимост на молбата за връщане и приложените към нея документи	35
2. Примери за твърдения, които могат да бъдат отправени във връзка с член 13, първа алинея, буква б).....	35
а. Домашно насилие над детето и/или отвеждащия родител.....	35
б. Неблагоприятни последици за икономическото състояние или развитието на детето след връщането.....	37
в. Опасности, свързани с обстоятелствата в държавата на обичайно местопребиваване	39

г.	Опасности, свързани със здравето на детето	40
д.	Раздяла на детето с отвеждащия родител, когато отвеждащият родител не би могъл или не желае да се върне в държавата на обичайното местопребиваване на детето	40
и.	Наказателно преследване срещу отвеждащия родител в държавата на обичайното местопребиваване на детето поради незаконно прехвърляне или задържане	42
ii.	Имиграционни проблеми пред отвеждащия родител.....	43
iii.	Липса на ефективен достъп до правосъдие в държавата на обичайно местопребиваване	43
iv.	Медицински или семейни причини, касаещи отвеждащия родител.....	44
v.	Недвусмислен отказ за връщане	45
е.	Раздяла на детето с неговите братя и сестри	45
III.	Добри практики за съдилищата при разглеждането на случаи по член 13, първа алинея, буква б).....	47
1.	Водещ принцип: ефективно управление на случаите	49
2.	Добри практики за управление на случаите	50
а.	Определяне на спорните въпроси, имащи отношение към случая, на ранен етап	50
б.	Извънсъдебно уреждане на спора	50
в.	Участие на страните в производството.....	51
г.	Участие на детето в производството	52
д.	Доказателства.....	53
е.	Доказателства от експерти	53
ж.	Съдействие от централните органи и пряк обмен на информация между съдилищата	54
IV.	Добри практики за централните органи при разглеждането на случаи по член 13, първа алинея, буква б).....	55
1.	Общи задължения на централните органи — оказване на съдействие и предоставяне на информация	57
2.	Ограничена роля на централните органи по отношение на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност.....	57
3.	Добри практики за централния орган на молещата държава	58
4.	Добри практики за централния орган на замолената държава	58
V.	Полезни източници	59
1.	Обяснителния доклад относно Хагската конвенция от 1980 г.....	61
2.	Документите във връзка с Четиринадесетата сесия (1980 г.)	61
3.	Базата данни за международно отвлечане на деца (INCADAT)	61
4.	Ръководствата за добри практики, публикувани от НССН	61
5.	Международната Хагска мрежа на съдиите	62
6.	Бюлетина на съдиите в областта на международната закрила на детето	62
7.	Документи, изготвени от национални органи	63
	Индекс на цитираната съдебна практика	65
	Индекс на цитираната съдебна практика	67

РЕЧНИК НА ТЕРМИНИТЕ

Случай по член 13, първа алинея, буква б):

Понятието „случай по член 13, първа алинея, буква б)“ се използва в настоящото ръководство за означаване на случаи на международно отвлечане на деца, при които е поискано връщането на дете или деца съгласно Хагската конвенция от 1980 г. и органът на замолената държава се е позовал на изключението по член 13, първа алинея, буква б).

Управление на случаите:

С това понятие се описва процесът, чрез който съдът наблюдава работата по случая, по-специално за да гарантира, че са налице всички предпоставки за неговото незабавно разглеждане и няма неоправдано забавяне на производството.

Малтретиране на дете:

Понятието „малтретиране на дете“, в зависимост от използваното определение в съответната юрисдикция, се отнася до небрежното отношение спрямо физическото, емоционалното или психическото развитие на дете, тормоз или сексуално посегателство над дете, които обикновено произтичат от действие или бездействие от страна на родител или на друго лице.

Пряк обмен на информация между съдилищата:

Прекият обмен на информация между съдилищата се отнася до обmena на информация по конкретен случай, осъществяван между действащи съдии, които се намират в различни юрисдикции¹.

Домашно насилие и насилие в семейството:

Понятието „домашно насилие“ или „насилие в семейството“, в зависимост от определението, използвано в съответната юрисдикция, може да обхваща редица видове поведение, включващо насилие, в рамките на семейството, включително например различни видове физическо, емоционално, психическо, сексуално и икономическо насилие. То може да бъде насочено към детето („малтретиране на дете“) и/или към партньора (понякога наричано „малтретиране на съпруга(та)“ или „насилие над интимния партньор“) и/или към други членове на семейството.

Насилие в семейството:

Вж. „домашно насилие и насилие в семейството“ по-горе.

Сериозна опасност:

За целите на настоящото ръководство „сериозна опасност“ за детето се отнася до сериозната опасност връщането на детето да го изложи на заплахата от психическо или физическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация.

¹ Вж. *Emerging Guidance regarding the development of the International Hague Network and General Principles for Judicial Communications, including commonly accepted safeguards for Direct Judicial Communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges* („Нови насоки относно изграждането на Международната Хагска мрежа на съдиите и общи принципи за обмен на информация между съдилищата, включително общоприети предпазни мерки за пряк обмен на информация между съдилищата в специфични случаи в контекста на Международната Хагска мрежа на съдиите“), Хага, 2013 г., стр. 12 (наричани по-нататък „Новите насоки относно обмена на информация между съдилищата“) (също на разположение на уебсайта на НССН на адрес < www.hcch.net > в раздел „Child Abduction“ („Отвлечане на деца“), под рубрика „Direct Judicial Communications“ („Пряк обмен на информация между съдилищата“).

Изключение, свързано със съществуването на сериозна опасност:

За целите на настоящото ръководство понятието „изключение, свързано със съществуването на сериозна опасност“ се отнася до изключението, посочено в член 13, първа алинея, буква б) от Хагската конвенция от 1980 г., включително трите вида сериозна опасност — излагане на детето на физическо увреждане, излагане на детето на психическо увреждане или поставяне на детето в неблагоприятна ситуация по всякакъв друг начин².

Международна Хагска мрежа на съдиите:

Международната Хагска мрежа на съдиите е мрежа от съдии, специализирани в областта на семейното право, създадена от Хагската конференция по международно частно право (НССН) с цел да се улеснят обменът на информация и сътрудничеството между съдиите на международно равнище и да се помогне за ефективното действие на Хагската конвенция от 1980 г.

Пренебрегнат родител:

С понятието „пренебрегнат родител“ се характеризира лицето, институцията или органа, които твърдят, че детето е прехвърлено незаконно или е задържано в друга договаряща държава в нарушение на правото на упражняване на родителски права съгласно Хагската конвенция от 1980 г.

Вписване:

Понятието „вписване“ се отнася до процедурата по включване на случай в графика на съдебните заседания.

„Огледални“ разпореждания:

„Огледалните“ разпореждания са идентични или подобни разпореждания на съдилища както в замолената държава, така и в молещата държава, които съществуват само в някои правни системи и юрисдикции. Всяко решение е изпълняемо и поражда действие в държавата, в която е постановено.

Практически мерки:

Практическите мерки са мерки, които съдът може да определи като част от разпореждането за връщане, за да се улесни и приведе в изпълнение връщането на детето. Практическите мерки не са предназначени за преодоляване на сериозна опасност и не трябва да се смесват с охранителните мерки.

Охранителни мерки:

За целите на настоящото ръководство понятието трябва да се разбира в широк смисъл като мерки, които са на разположение за преодоляване на сериозна опасност.

Замолена държава:

Държавата, в която детето е прехвърлено или задържано. Това е държавата, в която се провежда производството за връщане³.

² Вж. раздел I, точка 2 от настоящото ръководство.

³ Вж. член 11, втора алинея, член 12, трета алинея, член 13, първа алинея и членове 14, 17, 20 и 24 от Хагската конвенция от 1980 г.

Молеща държава:

Държавата, чийто централен орган или от чиято страна частно лице е подало молба за връщането на детето, с която изисква връщането на детето съгласно Хагската конвенция от 1980 г. Това обикновено е държавата на обичайното местопребиваване на детето, преди то да бъде прехвърлено или задържано⁴.

Производство за връщане:

Понятието „производство за връщане“ се отнася до производството съгласно Хагската конвенция от 1980 г. за връщането на дете или деца, което се разглежда от съдебния или административния орган на договарящата държава, в която детето е прехвърлено или задържано („замолената държава“)⁵. В зависимост от юрисдикцията, производството за връщане може да бъде заведено от пренебрегнатия родител, от адвокат, представляващ пренебрегнатия родител, от централния орган на замолената държава и/или от държавна институция, като например прокуратура.

Право на упражняване на родителски права:

Понятието „право на упражняване на родителски права“, използвано в настоящото ръководство, се отнася до самостоятелното определение, посочено в член 5, буква а) от Хагската конвенция от 1980 г., и включва „правата, свързани с грижите за личността на детето и по-конкретно с правото да се определя местопребиваването му“.

Отделен представител на детето:

Орган или лице, назначени или одобрени от съда да представляват детето или децата в производството за връщане, които включват, но не са ограничени до независим адвокат в областта на закрилата на правата на детето и законен представител на детето.

Отвеждащ родител:

Лицето, за което се твърди, че незаконно е прехвърлило дете от държавата на обичайното му местопребиваване в друга договаряща държава или незаконно е задържало дете в друга договаряща държава.

Поето задължение:

„Поето задължение“ означава доброволно обещание, ангажимент или гаранция за извършване или неизвършване на определени действия, дадени от физическо лице — обикновено пренебрегнатия родител — пред съда. Съдилищата в определени юрисдикции ще приемат или дори ще изискват пренебрегнатият родител да поеме задължения във връзка с връщането на детето. Поето задължение пред съда в замолената юрисдикция в контекста на производството за връщане може да бъде или да не бъде изпълняемо в държавата, в която ще бъде върнато детето⁶.

⁴ Вж. член 9 („молещ централен орган“) и член 11, втора алинея от Хагската конвенция от 1980 г.

⁵ Вж. член 12, първа алинея от Хагската конвенция от 1980 г.

⁶ В настоящото ръководство е прието определението за „поети задължения“, посочено в *Ръководството за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част I — Работа на централния орган („Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part I – Central Authority Practice“)*, Бристъл, Family Law (Jordan Publishing), 2003 г. (наричано по-нататък „Ръководството за добри практики относно работата на централния орган“) (на разположение и на уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел „Publications“ („Публикации“).

ВЪВЕДЕНИЕ

1. В настоящото ръководство за добри практики е разгледана разпоредбата на **член 13, първа алинея, буква б)** от *Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 25 октомври 1980 г.* (наричана по-нататък „Хагската конвенция от 1980 г.“ или просто „конвенцията“)⁷, известна и като „**изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност**“⁸.
2. Текстът на член 13, първа алинея, буква б)⁹ гласи:

„[1] Независимо от разпоредбите на предходния член [12] съдебният или административният орган на замолената държава не е задължен да разпорежда връщането на детето, ако лицето, институцията или организацията, които се противопоставят на неговото връщане, установят, че:
[...]
б) съществува сериозна опасност връщането на детето да го изложи на заплахата от психическо или физическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация.“
3. Целта на настоящото ръководство е да се насърчи на световно равнище на правилното и последователно прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, в съответствие с условията и целите на Хагската конвенция от 1980 г., като се вземат предвид тълкувателни помощни средства, като например Обяснителният доклад относно конвенцията¹⁰, както и предходни заключения и препоръки на Специалната комисия¹¹, и съществуващите ръководства за добри практики в контекста на Хагската конвенция от 1980 г. С оглед да се постигне тази цел в ръководството са предложени информация и насоки относно тълкуването и прилагането на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, и са споделени добри практики, заимствани от различни юрисдикции.
4. Ръководството се състои от пет раздела. В раздел I е представена разпоредбата на член 13, първа алинея, буква б) като част от рамката на Хагската конвенция от 1980 г. В раздел II е разгледано прилагането на член 13, първа алинея, буква б) на практика. В раздел III са представени оперативни насоки и добри практики, предназначени да подпомагат съдилищата¹², които са сезирани по производство за връщане, във функцията им да управляват процеса по експедитивен и ефикасен начин и да правят оценка на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, когато органът на замолената държава се е позовал на него. В раздел IV се съдържа информация относно ролята на централните органи, определени съгласно конвенцията¹³, чиято цел е да им бъде в помощ при бъдещи и настоящи случаи, в които е приложено изключението по

⁷ Настоящото ръководство е част VI от поредицата от *ръководства за добри практики в контекста на Хагската конвенция от 1980 г.*, публикувани от НССН, вж. раздел V, точка 4 по-долу. Освен ако е посочено друго, с упоменаването на „ръководството“ в настоящия документ се означава това конкретно ръководство (част VI от поредицата).

⁸ Вж. по-горе понятията „сериозна опасност“ и „изключение, свързано със съществуването на сериозна опасност“, в речника на термините.

⁹ Освен ако е уточнено друго, всяка препратка към член в текста на настоящото ръководство или в бележка под линия към него се отнася до член от Хагската конвенция от 1980 г.

¹⁰ Вж. E. Pérez-Vera, Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention („Обяснителен доклад във връзка с Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.“) (наричан по-нататък „Обяснителният доклад“) в изданието *Actes et documents de la Quatorzième session (1980 г.)*, том III, *Отвлечане на деца*, Hara, Imprimerie Nationale, 1982 г., стр. 426—473 (на разположение и на уебсайта на НССН, вж. електронната препратка, посочена в бележка под линия **Error! Bookmark not defined.**). Обяснителният доклад, в който наред с другото е предоставена информация относно подготвителната работа и обстоятелствата около сключването на конвенцията, може да се използва като допълнително средство за тълкуването ѝ. Вж. *Виенската конвенция за правото на договорите от 23 май 1969 г.*, членове 31—32.

¹¹ Специалните комисии са създадени от Хагската конференция по международно частно право (НССН) и се свикват от нейния генерален секретар, за да разработват и договарят нови конвенции на НССН или да извършват преглед на практическото действие на съществуващите конвенции на НССН. Специалната комисия се състои от експерти, определени от членовете на НССН и от договарящите държави — страни по конвенцията. На заседанията ѝ в качеството на наблюдател може да присъстват представители на други заинтересовани държави (по-специално онези, които са изразили интерес пред Постоянното бюро да се присъединят към конвенцията), както и международни организации, работещи в тази област. Заключенията и препоръките („Зип“), приети от Специалната комисия, играят важна роля за еднаквото тълкуване и практическото действие на конвенцията.

¹² Под „съд“ в настоящото ръководство се разбира съдебният или административният компетентен орган, сезиран по производството за връщане на деца съгласно Хагската конвенция от 1980 г. (член 11).

¹³ Вж. член 6 от Хагската конвенция от 1980 г.

член 13, първа алинея, буква б). В раздел V са представени полезни ресурси. Макар ръководството да е предназначено предимно за съдилищата и централните органи, то може да бъде от полза и за практикуващи юристи и други институции/органи.

5. Въпреки че вниманието в ръководството е съсредоточено върху член 13, първа алинея, буква б), в него са упоменати и други разпоредби на Хагската конвенция от 1980 г., както и други международни инструменти, които може да имат отношение към прилагането на този член. По-специално, когато между договарящите държави е в сила *Конвенцията от 19 октомври 1996 г. за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата* (наричана по-нататък „Конвенцията от 1996 г.“), тя може да бъде от полза за децата, обект на международно отвлечение, тъй като допълва и укрепва Хагската конвенция от 1980 г. в различни важни аспекти¹⁴. Уебсайтът на HCCH (< www.hcch.net >) съдържа актуализирана информация относно това дали държава, която участва в случай по член 13, първа алинея, буква б), е страна и по Конвенцията от 1996 г. (в раздел „Protection of Children“ („Закрила на детето“), под рубрика „Status table“ („Таблица на състоянието“).
6. Това, че Хагската конвенция от 1980 г. продължава да бъде актуална в подкрепата на правата на детето, личи от развитието на международната правна уредба след приемането ѝ¹⁵. Така например държавите — страни по *Конвенцията на Организацията на обединените нации за правата на детето от 1989 г.* (наричана по-нататък „КПД на ООН“), имат задължения във връзка с въпроси като участието на деца в производството за връщане съгласно Хагската конвенция от 1980 г., включително когато е приложено изключението по член 13, първа алинея, буква б)¹⁶. Хагската конвенция от 1980 г. подкрепя правото на децата да бъдат уведомени относно процеса и последствията от производството за връщане, както и да изразяват мнение в рамките на производството за връщане. Ако детето е достигнало достатъчна възраст и степен на зрялост, неговото мнение следва да бъде надлежно взето под внимание.
7. Макар че в настоящото ръководство са разгледани тълкувателни въпроси от обща перспектива, то **не е предназначено** да дава насоки за тълкуването на член 13, първа алинея, буква б) в отделни случаи. Това остава „въпрос от изключителната компетентност на органа, който е компетентен да се произнесе по връщането“¹⁷, като надлежно вземе предвид конкретните факти по всеки отделен

¹⁴ Вж. например членове 7 и 50 от Конвенцията от 1996 г. За повече информация относно възможното прилагане на Конвенцията от 1996 г. в случаи, свързани с международно отвлечение на деца, вж. например *Practical Handbook on the Operation of the 1996 Child Protection Convention* (Практическият наръчник относно действието на Конвенцията от 1996 г. за закрила на децата), публикуван от HCCH, Хага, 2014 г. (наричан по-нататък „Практическият наръчник относно Конвенцията от 1996 г.“), на разположение на уебсайта на HCCH (вж. електронната препратка в бележка под линия б), глава 13, раздел А. Вж. също N. Lowe и M. Nicholls, *The 1996 Convention on the Protection of Children* (Конвенцията от 1996 г. за закрила на децата), Jordan Publishing, 2012 г., глава 7.

¹⁵ Вж. решение по дело *Office of the Children's Lawyer/Balev*, 2018 г., SCC 16, Supreme Court of Canada (Върховен съд на Канада) (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1389], точка 34, в което съдът е приел, че както Хагската конвенция от 1980 г., така и КПД на ООН, имат за цел „да защитават висшите интереси на детето“, „да защитават самоличността на детето, включително неговите семейни връзки“ и да „предотвратяват незаконното прехвърляне и задържане на деца“, както и че и в двете конвенции „е приет принципът, че дете, което е достатъчно зряло, следва да има право да изрази мнение относно това къде иска да живее, както е обсъдено по-долу във връзка с член 13, втора алинея от Хагската конвенция“.

¹⁶ Вж. например член 12 от КПД на ООН.

¹⁷ Conclusions and Recommendations of Part I and Part II of the Special Commission on the practical operation of the 1980 Child Abduction Convention and the 1996 Child Protection Convention and a Report of Part II of the meeting (Заклучения и препоръки от част I и част II от заседанието на Специалната комисия за практическото действие на Конвенцията относно отвлечането на деца от 1980 г. и на Конвенцията за закрила на детето от 1996 г. и Доклад от част II от заседанието), точка 62, както и Conclusions and Recommendations and Report of Part I of the Sixth Meeting of the Special Commission on the practical operation of the 1980 Hague Child Abduction Convention and the 1996 Hague Child Protection Convention (1-10 June 2011) (Препоръки и заключения и Доклад от част I от Шестото заседание на Специалната комисия за практическото действие на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г. и Хагската конвенция за закрила на детето от 1996 г. (1—10 юни 2011 г.)), ЗИП № 13 (тези два документа са на разположение на уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел „Child Abduction“ („Отвлечение на деца“), под рубрика „Special Commission meetings on the practical operation of the Convention“ („Заседания

случай. Общеизвестно е, че случаите, които попадат в обхвата на Хагската конвенция от 1980 г., зависят в голяма степен от конкретните фактически обстоятелства и съдилищата, централните органи и други страни се призовават да имат това предвид при използването на настоящото ръководство.

8. Освен това е важно да се подчертае, че нито един текст от настоящото ръководство не може да се тълкува като обвързващ за договарящите държави — страни по Хагската конвенция от 1980 г. (и по всяка друга конвенция на НССН), и техните съдебни или други органи. Добрите практики, описани в настоящото ръководство, имат единствено препоръчителен характер и са предмет на съответните закони и процедури, включително различия, произтичащи от правната традиция. Освен това целта на ръководството не е да се опише правното положение във всички договарящи държави и по необходимост то съдържа само ограничени препратки към национална съдебна практика и сравнително право. И накрая, следва да е ясно, че цитираните случаи имат за цел да се предоставят примери относно това как някои съдилища са подхождали към твърденията за сериозна опасност¹⁸, а не да се дават строги и точно определени насоки на съдиите или на други лица, използващи настоящото ръководство. Съдебната практика е цитирана с цел да се онагледят специфични въпроси, обсъдени в съответната част от ръководството, независимо какво решение е взето по конкретния случай. Всички решения, цитирани в настоящото ръководство, са на разположение в базата данни INCADAT¹⁹ с пълния текст на решението на оригиналния му език, както и с резюме на английски, френски или испански език, на два от тези езици или на всички три езика. В настоящото ръководство са предложени кратки резюмета на важните въпроси, за да се даде бърза представа за приложимостта на съдебната практика. Следва да се отбележи, че по-скорошната съдебна практика може да отменя или изменя по-стари решения. Читателите на ръководството следва да проверят, в INCADAT или в други източници, дали съществува по-скорошна съдебна практика по специфичния аспект на член 13, първа алинея, буква б), който се отнася до разглеждания случай.
9. Всички договарящи държави се насърчават да направят преглед на своите практики по прилагането на член 13, първа алинея, буква б) и, когато е уместно и осъществимо, да ги подобрят.
10. Хагската конференция по международно частно право би желала да благодари на множеството експерти, чиито знания и опит допринесоха за изготвянето на настоящия документ, и по-специално на членовете на работната група по разработването на ръководството, председателствана от уважаемата Diana Bryant (Австралия) и съставена от съдии, държавни служители (например персонала на централния орган), експерти от академичните среди/с интердисциплинарни познания и частно практикуващи юристи от различни юрисдикции²⁰.

на Специалната комисия относно практическото действие на конвенцията“) и „Previous Special Commission meetings“ („Предишни заседания на Специалната комисия“).

¹⁸ Вж. по-горе понятието „сериозна опасност“ в речника на термините.

¹⁹ Базата данни за международно отвлечение на деца на НССН. Вж. раздел V от настоящото ръководство.

²⁰ Във всички или в някои от етапите на съставянето на настоящото ръководство взеха участие следните експерти: съдии: уважаемата Diana Bryant (Австралия) — председател на работната група, уважаемата Queeny Au-Yeung (Специален административен район на Китайската народна република Хонконг), съдия María Lilián Bendahan Silvera (Уругвай), съдия Oscar Gregorio Cervera Rivero (Мексико), уважаемият Jacques Chamberland (Канада), уважаемата Bebe Pui Ying Chu (Специален административен район на Китайската народна република Хонконг), съдия Martina Erb-Klünemann (Германия), съдия Yetkin Ergün (Турция), съдия Francisco Javier Forcada Miranda (Испания), уважаемата Ramona Gonzalez (САЩ), почетната лейди Hale (Обединено кралство), съдия Katsuya Kusano (Япония), съдия Torunn Kvisberg (Норвегия), съдия Lord Moylan (Обединено кралство), съдия Annette Olland (Нидерландия), съдия Tomoko Sawamura (Япония), съдия Belinda Van Heerden (в пенсия) (Южна Африка), съдия Hironori Wanami (Япония); държавни служители: г-жа Aline Albuquerque (Бразилия), г-н Hatice Seval Arslan (Турция), г-жа Frauke Bachler (Германия), г-жа Gonca Gülfem Bozdog (Турция), г-жа Natália Camba Martins (Бразилия), г-жа Marie-Alice Esterhazy (Франция), г-жа Victoria Granillo Ocampo (Аржентина), г-жа Juhee Han (Република Корея), г-н Christian Höhn (Германия), г-жа Emmanuelle Jacques (Канада), г-жа Leslie Kaufman (Израел), г-жа Luiz Otávio Ortigão de Sampaio (Бразилия), г-н Francisco George Lima Beserra (Бразилия), г-жа Tuskasa Murata (Япония), г-жа Jocelyne Palenne (Франция), г-жа Marie Riendeau (Канада), г-жа Andrea Schulz (Германия), г-жа Petunia Itumeleng Seabi-

Mathope (Южна Африка), г-н Agris Skudra (Латвия), г-н Daniel Trecca (Уругвай), г-жа Kumiko Tsukada (Япония), г-н Yuta Yamasaki (Япония), г-н Juan Francisco Zarricueta Baeza (Чили); експерти от академичните среди/с интердисциплинарни познания и частно практикуващи юристи: г-н Nicholas Bala (Канада), г-н Stephen Cullen (САЩ), г-жа Mikiko Otani (Япония), г-жа Heidi Simoni (Швейцария), г-жа Zenobia Du Toit (Южна Африка).

**Член 13, първа
алинея, буква б) като
част от рамката на
Хагската конвенция от
1980 г.**

1. Принципът: връщане на детето

а. Цел и основополагащи концепции на конвенцията

11. Според преамбюла на конвенцията тя е сключена, за да се гарантира „международноправна защита на децата от вредните последици на незаконното им прехвърляне или задържане и да се установят процедури, осигуряващи тяхното незабавно връщане в държавата на обичайното им местопребиваване, а също така да се гарантират защита на правото на лични отношения“. Тези цели са отразени и в член 1²¹.

12. Конвенцията се основава на следните свързани концепции:

і. Прехвърлянето или задържането на дете е незаконно, когато е в нарушение на правото на упражняване на родителски права

13. Първата основополагащата концепция е, че прехвърлянето или задържането на дете е незаконно, когато е в нарушение на правото на упражняване на родителски права²². Следователно родител, който споделя или няма право на упражняване на родителски права, следва да потърси и да получи съгласие от друго лице — обикновено другия родител — институция или орган, които имат право на упражняване на родителски права²³, или ако това не е възможно, разрешение от съда, преди да прехвърли детето или да го задържи в друга държава.

іі. Незаконното прехвърляне или задържане причинява вреда на детето

14. Втората основополагаща концепция е, че незаконното прехвърляне или задържане на детето е във вреда на висшите му интереси²⁴ и че освен в рамките на ограничените изключения, предвидени в конвенцията, връщането на детето в държавата на обичайното му местопребиваване е в негов интерес.

²¹ Член 1 гласи следното:

Тази конвенция има за цел:

а) да осигури незабавното връщане на децата, прехвърлени незаконно или задържани в някоя от договарящите държави; и
б) да гарантира ефективното спазване на законите, свързани с упражняването на родителските права и правото на лични отношения, на една договаряща държава от другите договарящи държави.

²² В член 3 се предвижда, че прехвърлянето или задържането на дете се счита за незаконно, когато

а) е извършено в нарушение на правото на упражняване на родителски права, предоставено както съвместно, така и поотделно на лице, институция или друг орган, съгласно законите на държавата, в която детето е имало обичайно местопребиваване непосредствено преди прехвърлянето или задържането му; и
б) по време на прехвърлянето или задържането това право е било ефективно упражнявано съвместно или поотделно или би било упражнявано по този начин, ако не е било извършено прехвърлянето или задържането.

Правото на упражняване на родителски права може да произтича по-специално по силата на закон или по силата на съдебно или административно решение, или по силата на действащо споразумение съгласно законодателството на тази държава. В някои юрисдикции установяването на правото на упражняване на родителски права може да включва предоставянето на правомощие на родителя да забрани прехвърлянето на детето от тази юрисдикция („права *ne exeat*“). Вж. решението по дело *Abbott/Abbott*, 130 S. Ct. 1983 (2010), 17 май 2010 г., Supreme Court (Върховен съд) (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 1029], точка 3, в което съдът по повод на своето становище относно Хагската конвенция от 1980 г. констатира в резюмето, че становището му „се основава в значителна степен и на становищата на договарящите държави по този въпрос“, че „по смисъла на конвенцията правото на упражняване на родителски права е право *ne exeat*“.

²³ Вж. по-горе понятието „право на упражняване на родителски права“ в речника на термините.

²⁴ Вж. преамбюла на Хагската конвенция от 1980 г.

iii. Органите на държавата на обичайно местопребиваване са в най-добра позиция да вземат решение относно упражняването на родителските права и правото на лични отношения с детето

15. Третата концепция е, че по правило съдилищата на държавата на обичайното местопребиваване на детето са в най-добра позиция да се произнесат по същество по спорове, свързани с упражняването на родителските права (което обикновено включва всеобхватна оценка на висшите интереси), тъй като, *inter alia*, те обикновено имат по-пълнен и по-лесен достъп до информацията и доказателствата, които са от значение за извършването на тази преценка. Следователно връщането на незаконно прехвърленото или задържаното дете в държавата на неговото обичайно местопребиваване не само възстановява *status quo ante*, но и дава възможност въпроси, свързани с упражняването на родителските права или с правото на лични отношения с детето, включително евентуалното преместване на детето в друга държава, да бъдат решени от съда, който е в най-добра позиция да прецени ефективно висшите интереси на детето²⁵. Тази трета основополагаща концепция се основава на международната вежливост, която изисква от договарящите държави

„[...] да са убедени, че въпреки различията помежду им те принадлежат към една и съща правна общност, в рамките на която органите на всяка държава признават, че органите на една от тях — тази на обичайното местопребиваване на детето — по принцип са в най-добра позиция да вземат решения по въпроси, свързани с упражняването на родителските права и правото на лични отношения с детето“²⁶.

б. Решение относно връщането: не съставлява произнасяне по правото на упражняване на родителски права

16. Горепосочената цел на конвенцията и основополагащите концепции определят тясното приложно поле на конвенцията, което се отнася изключително до незабавното връщане на незаконно прехвърлени или задържани деца в държавата на обичайното им местопребиваване²⁷ само при условията на ограничените изключения, предвидени в конвенцията²⁸. За тази цел правото на упражняване на родителски права, което съществува в държавата на обичайно местопребиваване, се зачита в другите договарящи държави. При изпълнение на целта на конвенцията за незабавното връщане на деца *не се разглеждат по същество правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения с детето*, които са запазени за органите на държавата на обичайно местопребиваване (вж. точка **Error! Reference source not found.** по-горе).

в. Кратко производство за връщане

17. С оглед постигането на целта на конвенцията е предвиден кратък процес, в рамките на който се подава молба за връщане, обикновено от пренебрегнатия родител или от негово име („производството за връщане“)²⁹. Молбата се подава пред компетентния съд или орган на „договарящата държава, в която се намира детето“ (член 12, първа алинея), т.е. в „замолената държава“³⁰, в съответствие с неговите

²⁵ Разпоредбите на член 16 укрепват прилагането на тази концепция, като изрично възпрепятстват вземането на решение по същество относно правото на упражняване на родителски права в държавата, в която детето е прехвърлено или задържано. В член 19 също така се посочва, че „решение за връщането на детето не засяга по същество правото на упражняване на родителските права“.

²⁶ Вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точки 34 и 41.

²⁷ Член 21, чиито разпоредби се отнасят до правото на лични отношения с детето, не е предмет на настоящото ръководство.

²⁸ Вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 35.

²⁹ Вж. по-горе понятието „производство за връщане“ в речника на термините.

³⁰ Вж. по-горе понятието „замолена държава“ в речника на термините.

вътрешни процедури и практики. За тази цел съдът прилага възможно най-бързото производство (членове 2 и 11)³¹.

г. Сътрудничество между договарящите държави

18. За да се осъществи целта на конвенцията и да се подкрепи правилното ѝ действие, с нея също така се създава система за тясно сътрудничество между съдебните и административните органи на договарящите държави³². Това се постига чрез централни органи³³, определени във всяка от договарящите държави, чиито задължения са описани главно в член 7. В раздел IV от ръководството е представена информацията относно задълженията на централните органи в случаите, в които е приложено изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, както и съответни добри практики. Съдебното сътрудничество може да бъде улеснено чрез Международната Хагска мрежа на съдиите³⁴.

д. Задължение за разпореждане на незабавното връщане на детето

19. Когато дете е било незаконно прехвърлено или задържано в договаряща държава, различна от договарящата държава на обичайното му местопребиваване, по смисъла на член 3, компетентният съд или орган разпорежда незабавното връщане на детето (член 12, първа алинея)³⁵.
20. В конвенцията не е уточнено на кого следва да бъде върнато детето. По-специално нейните разпоредби не изискват връщането на детето под грижите на *пренебрегнатия родител*. В конвенцията не е уточнено и къде в държавата на обичайно местопребиваване следва да бъде върнато детето. Тази гъвкавост е умишлена и чрез нея се засилват основополагащите концепции, че въпросът, свързан с това кой ще се грижи за детето, след като бъде върнато, следва да бъде определен от компетентния съд или орган в държавата на обичайно местопребиваване в съответствие с правото, уреждащо упражняването на родителски права, включително с всяко разпореждане, приложимо спрямо родителите или други заинтересовани лица³⁶.
21. Задължението за *незабавното* връщане на детето е подсилено от член 11, в който е въведено изискването компетентните съдилища или органи да действат бързо в процедурата по връщането на детето и ако в срок от шест седмици от датата на подаване на молбата не бъде постановено решение, е предвидено правото да се поиска да бъдат съобщени причините за забавянето³⁷. Това задължение

³¹ Вж. член 2. От договарящите държави се изисква „по всички въпроси във връзка с предмета на конвенцията да приложат възможно най-бързото производство, допустимо съгласно тяхното право“, вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 63.

³² Пак там, точка 35.

³³ Списъкът с определените централни органи и техните данни за връзка е на разположение на уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел „Child Abduction“ („Отвлечане на деца“), под рубрика „Authorities“ („Органи“).

³⁴ Списъкът с определените членове на Международната Хагска мрежа на съдиите е на разположение на уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел „Child Abduction“ („Отвлечане на деца“), под рубрика „The International Hague Network of Judges“ („Международната Хагска мрежа на съдиите“).

³⁵ Вж. също член 1, буква а) Задължението за осигуряване на незабавното връщане е подсилено допълнително в член 18, в който се посочва, че разпоредбите на глава III от конвенцията („Връщане на децата“) не ограничават правомощията на компетентния съд или орган да разпоредят връщането на детето по всяко време. Тази разпоредба дава правомощия на компетентния съд или орган, сезиран с производството за връщане, да разпорежда връщането на детето, като се позове на други разпоредби, които са по-благоприятни за постигането на тази цел, например чрез признаване и прилагане на мярка относно упражняването на родителските права, издадена в молещата държава, по-специално съгласно Конвенцията от 1996 г., вж. по-долу точки 47—48.

³⁶ Вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 110.

³⁷ Във връзка със задължението за бързо действие вж. *Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part II – Implementing Measures (Ръководството за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част II — Мерки по прилагане)*, Бристъл, Family Law (Jordan Publishing), 2003 г. (наричано по-нататък „Ръководството за добри практики относно мерките по прилагане“) (на разположение и на уебсайта на HCCH, електронната препратка е посочена в бележка под линия 6), например точка 1.5 от глава 1 и глави 5 и 6.

има два аспекта: „първо, да се прилага най-бързото производство, допустимо в съответната правна система^[38]; второ, молбите да се разглеждат с предимство, доколкото е възможно“³⁹.

22. Задължението да се действа бързо не означава, че съдът следва да пренебрегне правилната оценка на спорните въпроси, включително когато се твърди, че са налице основания за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност. То обаче предполага съдът да събира единствено информация и/или доказателства, които в достатъчна степен се отнасят до спорните въпроси, и да проучва тази информация и доказателства, включително понякога да разглежда експертни становища и сведения, по изключително съсредоточен и бърз начин.

е. Ограничени изключения от задължението за разпореждане на незабавно връщане

23. В конвенцията се предвидени ограничени изключения от принципа на връщане на детето. Ако и когато бъде поискано да се приложат тези изключения и основанията за това бъдат установени успешно, съдът на замолената държава „не е задължен да разпорежи връщането на детето“ в държавата на обичайно местопребиваване, с други думи — съдът може след това да упражни своето право да не разпорежи връщането на детето. Тези изключения са отразени в член 12, втора алинея,⁴⁰ член 13, първа алинея, буква а),⁴¹ член 13, първа алинея, буква б), член 13, втора алинея⁴² и член 20⁴³.
24. Изброените в конвенцията изключения отразяват разбирането, че отказът за връщане на незаконно прехвърлено или задържано дете може понякога да е оправдан. Следователно общата концепция, че незабавното връщане е във висш интерес на детето, може да бъде опровергана в отделни случаи, в които е установено изключение.

ж. Ограничително тълкуване на изключенията

25. Изброените изключения обаче трябва да се прилагат ограничително. В Обяснителния доклад е посочено, че изключенията „трябва да се прилагат само в тесен смисъл“, т.е. „ограничително, за да не се допусне конвенцията да остане само на хартия“⁴⁴. В него е отбелязано, че „системното позоваване на [...] изключенията, при което юрисдикцията по местопребиваването на детето се замества от юрисдикцията, избрана от лицето, отвлякло детето, би подкопало цялата структура на конвенцията, лишавайки я от духа на взаимно доверие, който е в основата на нейното създаване“⁴⁵.

³⁸ Относно задължението да се прилага „възможно най-бързото производство“ вж. член 2.

³⁹ Такова искане може да бъде отправено от молителя или от централния орган на замолената държава по негова инициатива или по искане на централния орган на молещата държава (член 11). Вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точки 104 и 105. В профилите на държавите (на разположение на уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел „Child Abduction“ („Отвличане на деца“), под рубрика „Country Profiles“ („Профили на държавите“), раздел 10.3, буква г) е включена информацията относно това дали са предприети мерки, за да се гарантира, че съдебните или административните органи в договарящите държави действат бързо в производството за връщане.

⁴⁰ Когато производството пред съдебния или административния орган, компетентен да вземе решение за връщането на детето, е започнало повече от една година след незаконното прехвърляне или задържане и е установено, че детето се е приспособило към новата си среда.

⁴¹ Ако е установено, че лицето, институцията или организацията, натоварени с грижата за детето, не са упражнявали ефективно родителските права по време на прехвърлянето или задържането, или ако е установено, че лицето, институцията или организацията, натоварени с грижата за детето, са дали своето съгласие или впоследствие са приели прехвърлянето или задържането.

⁴² Ако съдът постанови, че детето възражава да бъде върнато и е достигнало възраст и степен на зрялост, при които е уместно да се вземе под внимание и неговото мнение.

⁴³ Ако разпореждането за връщане противоречи на основните принципи на замолената държава в областта на защитата на правата на човека и основните свободи.

⁴⁴ Вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 34.

⁴⁵ Пак там.

26. По-специално, въпреки че изключенията произтичат от зачитането на интересите на детето⁴⁶, чрез тях производството за връщане не се превръща в производство за присъждане на родителски права върху детето. Изключенията се отнасят единствено до връщането (евентуалния отказ от връщане) на детето. Тяхната цел не е да се разглеждат спорни въпроси, свързани с упражняването на родителските права, нито да се извършва непременно пълна оценка на висшите интереси на детето в рамките на производството за връщане. Компетентният съд или орган, сезиран по производството за връщане, трябва да прилага разпоредбите на конвенцията и да избягва да взема отношение по въпроси, които трябва да се решават в държавата на обичайно местопребиваване⁴⁷.
27. Следва да се отбележи, че изключенията обслужват законна цел, тъй като в конвенцията не е предвиден механизъм да автоматично връщане. Твърденията, че съществува сериозна опасност, следва да се разглеждат незабавно, доколкото това е необходимо за целите на прилагането на изключението и в рамките на ограничения обхват на производството за връщане.
28. Това означава, че макар конвенцията да има за цел да се преодолеят вредните последици от международното отвлечане на деца, като се осигури незабавно връщане на детето в държавата на обичайно местопребиваване, където следва да бъдат решени всички спорни въпроси относно упражняването на родителските права/правото на лични отношения с детето и свързаните с тях въпроси, може да има изключителни обстоятелства, при които отказът за връщане на детето да е оправдан.

2. Член 13, първа алинея, буква б) — разяснения относно изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност

29. Изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, се основава на „първостепенния интерес на всеки човек да не бъде изложен на заплахата за физическото или психическото му здраве или да не бъде поставен в неблагоприятна ситуация“⁴⁸.

а. Три вида „сериозна опасност“

30. В член 13, първа алинея, буква б) са предвидени следните три различни вида опасности:
- сериозна опасност⁴⁹ връщането на детето да го изложи на заплахата от физическо увреждане;
 - сериозна опасност връщането на детето да го изложи на заплахата от психическо увреждане; или
 - сериозна опасност връщането на детето по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация.
31. Всеки вид опасност може да бъде използван поотделно като основание да се поиска изключение от задължението за осигуряване на незабавно връщане на детето, поради което, в зависимост от фактите по конкретния случай, и трите вида са използвани в производства, напълно самостоятелно един от друг. Макар и отделни, тези видове опасност обаче често се използват заедно и съдилищата невинаги ги разграничават ясно в своите решения.

⁴⁶ Пак там, точка 29.

⁴⁷ Вж. член 16 от Хагската конвенция от 1980 г.

⁴⁸ Вж. Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 29.

⁴⁹ Вж. по-горе понятията „сериозна опасност“ и „изключение, свързано със съществуването на сериозна опасност“, в речника на термините.

б. Сериозна опасност за детето

32. От текста на член 13, първа алинея, буква б) става ясно, че въпросът е дали съществува сериозна опасност връщането да изложи детето „на заплахата от физическо или психическо увреждане или по всякакъв друг начин да постави детето в неблагоприятна ситуация.“
33. Въпреки това увреждането на родителя, независимо дали е физическо или психическо, при някои изключителни обстоятелства би могло да създаде сериозна опасност връщането на детето да го изложи на заплахата от физическо или психическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация. За да бъде приложено изключението по член 13, първа алинея, буква б), не е необходимо например детето да бъде пряката или основната жертва на физическо увреждане, ако има достатъчно доказателства, че заради опасност от увреждане на отвеждащия родител, е налице сериозна опасност за детето.

в. Степен на „сериозна опасност“

34. С понятието „сериозна“ се определя опасността, а не заплахата от увреждане на детето. Това означава, че опасността трябва да бъде реална и да достига такава степен на тежест, че да се определя като „сериозна“⁵⁰. Що се отнася до степента на заплахата от увреждане, тя трябва да съответства на „неблагоприятна ситуация“⁵¹, т.е. ситуация, която дадено дете не следва да се очаква да понася. Необходимата относителна степен на опасност, за да е налице сериозна опасност обаче, може да е различна в зависимост от естеството и тежестта на потенциалната заплахата от увреждане на детето⁵².

г. Изключение, свързано със съществуването на сериозна опасност в бъдеще

35. Формулировката на член 13, първа алинея, буква б) също така показва, че изключението е ориентирано към бъдещето, тъй като е съсредоточено върху обстоятелствата на детето *след връщането му* и върху въпроса дали тези обстоятелства биха изложили детето на сериозна опасност.

⁵⁰ Вж. решение по дело *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* [2011 г.] UKSC 27, [2012 г.] 1 A.C. 144, 10 юни 2011 г., United Kingdom Supreme Court (Върховен съд на Обединеното кралство) (Англия и Уелс) (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 1068], точка 33. Вж. също Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 29. Понятието „сериозна опасност“ отразява намерението на съставителите това изключение да се прилага ограничително, в съответствие с общия подход към изключенията, предвидени в конвенцията. В процеса на изготвяне на текста е договорена по-ясна формулировка на член 13, първа алинея, буква б) от предложената първоначално. Първоначалното понятие, използвано в текста на разпоредбата относно изключението — „значителна опасност“, е заменено със „сериозна опасност“, тъй като е преценено, че думата „сериозна“ е по-силно определение. Вж. също *Actes et documents de la Quatorzième session (1980 г.)* (цитирано по-горе в бележка под линия 10), стр. 362.

⁵¹ Вж. например решение по дело *Thomson/Thomson*, [1994 г.] 3 SCR 551 от 20 октомври 1994 г., Supreme Court of Canada (Върховен съд на Канада) (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 11], точка 596, където съдът е приел, че „заплахата от физическо или психическо увреждане, предвидена в първото изречение на член 13, първа алинея, буква б), е заплахата от увреждане в степен, която също така съответства на неблагоприятна ситуация“. Вж. също решение по дело *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (вж. по-горе бележка под линия 50), точка 34 и решение по дело *EW/LP*, HCMP1605/2011, 31 януари 2013 г., High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Китай) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CNh 1408], точка 11, в които съответните съдилища са цитирали решението по дело *Re D*, [2006 г.] 3 WLR 0989 от 16 ноември 2006 г., United Kingdom House of Lords (Англия и Уелс) (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 880], точка 52, където се посочва, че „[н]еблагоприятна“ е силна дума, но когато се отнася за дете, следва да означава „ситуация, която конкретното дете при конкретните обстоятелства не следва да се очаква да понася“.

⁵² Вж. решение по дело *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (вж. по-горе бележка под линия 50) (Error! Bookmark not defined.), точка 33, където съдът отбелязва, че: „макар определението „сериозна“ да характеризира опасността, а не заплахата от увреждане, в обичайния език съществува връзка между двете. Следователно относително малка опасност от смърт или тежа телесна повреда може правилно да бъде квалифицирана като „сериозна“, докато за други по-малко сериозни форми на заплахата от увреждане може да се изисква по-висока степен на опасност“.

36. Ето защо, макар че за разглеждането на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, обикновено е необходим анализ на информацията/доказателствата, на които се позовава лицето, институцията или организацията, противопоставящи се на връщането на детето (в повечето случаи отвеждащият родител), този анализ не следва да се ограничава до обстоятелствата, които са съществували преди или по време на незаконното прехвърляне или задържане на детето. Вместо това той трябва да е насочен към бъдещето, *т.е.* към обстоятелствата, каквито биха били, ако детето бъде върнато незабавно. Следователно разглеждането на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, следва също така да включва, ако се счита за необходимо и целесъобразно, преценка относно наличието на подходящи и ефективни охранителни мерки в държавата на обичайно местопребиваване⁵³.
37. Насоченост към бъдещето обаче не означава, че поведението и проявите на насилие в миналото не могат да бъдат от значение за оценката на наличието на сериозна опасност⁵⁴ след връщането на детето в държавата на обичайно местопребиваване. Така например прояви на домашно насилие или насилие в семейството в миналото може, в зависимост от конкретните обстоятелства, да бъдат доказателство за наличието на такава сериозна опасност. Независимо от това поведението и проявите на насилие в миналото сами по себе си не са определящи за установяване на липсата на ефективни охранителни мерки за предпазване на детето от сериозната опасност⁵⁵.

⁵³ Вж. по-долу точки 43 и сл. относно охранителните мерки в случаи по член 13, първа алинея, буква б).

⁵⁴ Вж. по-горе понятието „сериозна опасност“ в речника на термините.

⁵⁵ Вж. например решение по дело 12 UF 532/16 от 6 юли 2016 г., *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Германия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DE 1405], точка 42, където съдът заключава, че сериозна опасност след връщането не може да бъде изведена от твърдения за прояви на насилие в миналото, и отбелязва, че е налице обвързваща ограничителна заповед, така че отвеждащият родител би могъл да потърси подходяща защита от всяко такова предполагаемо поведение от страна на пренебрегнатия родител; *решение по дело H.Z./State Central Authority* от 6 юли 2006 г., Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 876], точка 40, където при обсъждане на прояви на насилие и непристойно поведение в миналото съдията е приел, че „макар че миналото може да бъде добър показател за бъдещето, то не е определящо“, и че поради наличието на законни мерки за защита от такова поведение не може да се заключи, че съществува сериозна опасност връщането на детето да го изложи на заплахата от физическо или психическо увреждане или по друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация.

**Прилагане на член 13,
първа алинея, буква
б) на практика**

1. Разглеждане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност

а. Анализ стъпка по стъпка

38. Твърдения за сериозна опасност се отправят в редица ситуации, включително когато такава опасност би възникнала поради:
- форми на физическо, сексуално или друг вид насилие над детето или излагане на детето на домашно насилие, причинено от пренебрегнатия родител на отвеждащия родител;
 - раздялата на детето с отвеждащия родител, например когато отвеждащият родител твърди, че не е в състояние да се върне в държавата на обичайното местопребиваване на детето поради проблеми със сигурността, здравето или икономическото състояние или поради своя имиграционен статут, или поради висящи наказателни обвинения срещу него в държавата на обичайното местопребиваване на детето;
 - раздялата на детето с неговите братя и сестри;
 - сериозни проблеми със сигурността, образованието, здравето или икономическото състояние, свързани с детето в държавата на обичайно местопребиваване.
39. В конвенцията не са предвидени различни методи за оценка на наличието на сериозна опасност в зависимост от вида опасност или от основните обстоятелства, на които се позовава лицето, противопоставящо се на връщането. Следователно всички твърдения за сериозна опасност се оценяват въз основа на един и същ стандарт или праг и един и същ анализ стъпка по стъпка. Независимо от това за някои видове ситуации — например онези, при които е по-вероятно физическата или психическата неприкосновеност на детето да бъдат изложени на непосредствена опасност — по-често се констатира, че удовлетворяват високия праг, определен от изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност.
40. Като първа стъпка съдът следва да прецени дали твърденията са от такова естество и дали са достатъчно подробни и съществени, за да могат да представляват сериозна опасност. Твърдения в широк или общ смисъл е много малко вероятно да бъдат достатъчни⁵⁶.
41. Ако пристъпи към втората стъпка, съдът определя дали са налице достатъчно основания за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност от връщането на детето, като разглежда и оценява представените доказателства от лицето, което се противопоставя на връщането на детето, или събраната информация, и като взема предвид доказателствата/информацията, отнасящи се до съществуващите охранителни мерки в държавата на обичайно местопребиваване. Това означава, че дори когато установи, че са налице достатъчно доказателства или информация, доказващи елементи на потенциална заплаха от увреждане или неблагоприятна ситуация, съдът все пак трябва надлежно да разгледа обстоятелствата като цяло, включително дали са налице или може да се наложи да бъдат въведени подходящи охранителни мерки, за да се опази детето от сериозната опасност от такава заплаха

⁵⁶ Вж. например решение по дело *E.S. s/Reintegración de hijo*, 11 юни 2013 г., *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Аржентина) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AR 1305], където съдът е приел, че самото споменаване на малтретиране или насилие, без да са представени никакви доказателства, е твърде общо, за да представлява сериозна опасност за детето; решение по дело *Gsponer/Johnson* от 23 декември 1988 г., *Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne* (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 255], в което е счтено, че „твърде общи и неконкретни“ доказателства, представени от отвеждащия родител, за съществени случаи на насилие, посегателство или малтретиране от страна на пренебрегнатия родител срещу отвеждащия родител и детето, не са достатъчни, за да се приеме, че е налице сериозна опасност връщането на детето да го изложи на заплаха от физическо или психическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация.

от увреждане или неблагоприятна ситуация⁵⁷, преди да определи дали има достатъчно основания за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност.

42. След като тази оценка бъде извършена:

- когато съдът *не е* удовлетворен, че представените доказателства или събраната информация, включително по отношение на охранителните мерки, са достатъчни, за да се установи наличието на сериозна опасност, той разпорежда връщането на детето⁵⁸;
- когато съдът *е* удовлетворен, че представените доказателства или събраната информация, включително по отношение на охранителните мерки, са достатъчни, за да се установи наличието на сериозна опасност, той не е длъжен да разпреди връщането на детето, което означава, че съдът може да разпреди такова връщане по своя преценка.

⁵⁷ Вж. по-долу точки 43 и сл. относно обсъждането на такива охранителни мерки.

⁵⁸ Когато твърдяната сериозна опасност не е установена и детето е върнато, отвеждащият родител може да представи доказателства относно опасенията си за детето в рамките на производство за присъждане на родителски права в държавата на обичайно местопребиваване.

Въпроси, разглеждани от съда при анализа на изключението по член 13, първа алинея, буква б)

Съдилищата следва да действат бързо в процедурата по незабавно връщане на детето [преамбюл и член 11, първа алинея].

Събирането и оценяването на информацията или доказателствата се извършват в съответствие със законите, процедурите и практиките на всяка юрисдикция.

По отношение на охранителните мерки съдът следва да прецени дали да потърси съдействието на централните органи и/или на съдиите от Международната Хагска мрежа на съдиите.

Достатъчно подробни и съществени ли са фактите, твърдени от лицето, институцията или организацията, които се противопоставят на връщането на детето, за да съставляват сериозна опасност връщането му да го изложи на заплахата от физическо или психическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация?

НЕ

Съдът разпорежда връщането на детето.

ДА

След оценката на информацията или доказателствата:

НЕ

ДА

Лицето, институцията или организацията, противопоставящи се на връщането на детето (в повечето случаи отвеждащият родител), убедили ли са съда, че не е налице сериозна опасност връщането да изложи детето на заплахата от психическо или физическо увреждане или по всякакъв друг начин да го постави в неблагоприятна ситуация, като се вземат предвид всички подходящи и ефективни мерки за защита на детето от сериозна опасност, налични или въведени в държавата на обичайно местопребиваване?

НЕ

Съдът разпорежда връщането на детето.

ДА

Установява се основание за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, и съдът НЕ е длъжен да разпреди връщането на детето.

6. Охранителни мерки

43. Охранителни мерки се разглеждат по-често, но не единствено, в ситуациите, когато твърдяната сериозна опасност е свързана с малтретиране на дете или с домашно насилие. Те обхващат широк спектър от съществуващи услуги, съдействие и подкрепа, включително достъп до правни услуги, финансова помощ, жилищно настаняване, здравни услуги, приюти и други форми на съдействие или подкрепа за жертви на домашно насилие, както и мерки за реагиране от страна на полицията и чрез системата за наказателно правосъдие.
44. Охранителни мерки може да съществуват и да са лесно достъпни в държавата на обичайното местопребиваване на детето или, в някои случаи, може да се наложи да бъдат въведени преди връщането на детето. В последния случай специални охранителни мерки следва да бъдат въведени само когато това е изрично и непосредствено необходимо, за да се преодолее сериозната опасност. Те не трябва да се налагат самоцелно и следва да имат ограничен срок на действие, който приключва, когато държавата на обичайното местопребиваване на детето е в състояние да определи какви охранителни мерки, ако има такива, са подходящи за детето⁵⁹. При определени обстоятелства, въпреки че са налични и достъпни в държавата на обичайно местопребиваване, мерките за защита може да не са достатъчни за ефективно справяне със сериозната опасност. Такъв може да е например случаят, когато пренебрегнатият родител многократно е нарушавал заповеди за защита.
45. Съдилищата обикновено оценяват наличието и ефикасността на охранителните мерки едновременно с разглеждането на твърденията за сериозна опасност; в останалите случаи те правят това едва след като съществуването на сериозна опасност и разбирането за нейното естество бъдат установени от страната, която възразява срещу връщането. В идеалния случай, като се има предвид, че всяко забавяне може да осуети целите на конвенцията, потенциалните охранителни мерки следва да бъдат приведени в началото на производството, така че всяка страна да има достатъчна възможност да представи своевременно съответните доказателства за необходимостта от такива мерки и за тяхната изпълняемост. В някои юрисдикции, в интерес на експедитивното производство, когато в конкретния случай съдът се убеди, че в държавата на обичайното местопребиваване на детето съществуват или са въведени подходящи и ефективни охранителни мерки, за да се преодолее твърдяната сериозна опасност, съдът може да разпорежи връщането на детето, без да се налага по-съществена оценка на твърдените факти.
46. В някои държави съдът, който разглежда молбата за връщане, може да има вътрешна компетентност съгласно националното право да разпорежи охранителни мерки като част от своето разпореждане за връщане. В други държави съдът може да няма такава компетентност. В тези случаи обаче съдът може да обмисли охранителни мерки под формата на доброволно поемане на задължения от страна на пренебрегнатия родител пред съда⁶⁰.

⁵⁹ Пример за случай, свързан с охранителни мерки, вж. в решение по дело *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (вж. по-горе бележка под линия 50). Вж. също решение по дело *J.D./P.D.*, (2010) ONCJ 410 от 9 септември 2010 г., Ontario Court of Justice (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1421], точка 47, където съдът констатира, че може да „наложи задължения за оказване на съдействие за връщането и за защитата на децата през преходния период, преди съдът в Шотландия да поеме случая“. В решението по дело *Mbuyi/Ngalula*, (2018) MBQB 176 от 8 ноември 2018 г., Court of Queen's Bench of Manitoba (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1416], точка 62, съдът отбелязва, че за да определи дали изключението по член 13, първа алинея, буква б) може или не може да бъде изведено от фактическите обстоятелства, „във всяко производство по *Хагската конвенция* съдът трябва да приеме като отправна точка, че освен в най-необичайните случаи или когато са налице достатъчно доказателства за установяване на противното, съдилищата и органите в държавата на обичайното местопребиваване на децата ще бъдат в състояние да предприемат мерки за тяхната защита [...]“.

⁶⁰ Вж. например решение по дело *Sabogal/Velarde*, 106 F. Supp. 3d 689 (2015) от 20 май 2015 г., United States District Court for the District of Maryland (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 1383], където съдът е бил готов да разпорежи връщането на децата при конкретни условия, а именно връщането да се осъществи, след като пренебрегнатият родител е уредил временната мярка в негова полза относно упражняването на родителските права да бъде отменена, така че да се възстанови действието на основната мярка относно упражняването на родителските права в полза на отвеждащия родител, и след като се е погрижил наказателните обвинения срещу отвеждащия родител да бъдат отхвърлени или разследването

47. Независимо дали мерките за защита са под формата на съдебно разпореждане или на доброволно поети задължения, тяхната ефикасност ще зависи от това дали и при какви условия те могат да бъдат изпълнявани в държавата на обичайното местопребиваване на детето, а това ще зависи от вътрешното законодателство на тази държава. Един от вариантите може да бъде правното действие на охранителната мярка да се постигне чрез „огледално“ разпореждане в държавата на обичайно местопребиваване — ако такава възможност съществува и е на разположение. Съдът в замолената държава обаче не може да издава разпореждания, които биха надхвърлили неговата компетентност или които не са необходими за ограничаването на установената сериозна опасност. Следва да се отбележи, че не е лесно да се постигне принудително изпълнение на доброволно поети задължения и поради това в много случаи те може да не са ефективни. Следователно, освен ако в държавата на обичайното местопребиваване на детето може да се постигне принудително изпълнение на доброволно поетите задължения, те следва да се използват с повишено внимание, особено в случаите, когато сериозната опасност е свързана с домашно насилие.
48. По отношение на охранителните мерки бързото връщане на децата може да бъде улеснено от Конвенцията от 1996 г., когато тя е в сила между засегнатите държави. Конвенцията от 1996 г. съдържа специфично основание за компетентност, позволяващо на съда в договарящата държава, на чиято територия се намира детето (а не в държавата на обичайно местопребиваване), да вземе необходимите мерки за закрила на детето в спешни случаи⁶¹. С Конвенцията от 1996 г. се допринася за ефикасността на такива мерки, като се гарантира, че те се признават по силата на закона във всички други договарящи държави⁶² и могат да бъдат обявени за изпълнявани по искане на която и да е заинтересована страна в съответствие с процедурата, предвидена в законодателството на държавата, на чиято територия се иска изпълнението им⁶³. Всички мерки за закрила на детето, взети въз основа на това специфично основание за компетентност, ще отпаднат веднага щом съдилищата на държавата на обичайно местопребиваване (т.е. тази на обичайното местопребиваване на детето) вземат мерките, изисквани от ситуацията, което подчертава значението на координацията между компетентните органи⁶⁴.

в. Практически мерки

49. В някои юрисдикции съдилищата, разпореждащи незабавното връщане на детето, могат да предвидят практически мерки, които да улеснят осъществяването на връщането на детето в държавата на обичайното му местопребиваване. Практическа мярка например е в разпореждането за връщане да бъде посочено кой трябва да купи самолетните билети за връщането на детето. Практическите мерки се различават от охранителните мерки, тъй като не са предназначени за преодоляване на сериозна опасност от увреждане. Те не следва да създават пречки за връщането на детето, нито да обременяват някоя от страните (особено пренебрегнатия родител), и не следва да надхвърлят ограничената компетентност на съда.

да бъде прекратено. Следва да се обърне внимание обаче, че условията, определени в този случай, може да не са изпълними в редица договарящи държави.

⁶¹ Член 11 от Конвенцията от 1996 г.

⁶² Член 23 от Конвенцията от 1996 г.

⁶³ Член 26 от Конвенцията от 1996 г.

⁶⁴ Вж. също член 27, параграф 5 от Регламент (ЕС) 2019/1111 на Съвета от 25 юни 2019 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвлечение на деца (преработен текст), ОВ L 178/1 от 2 юли 2019 г., който ще започне да се прилага от 1 август 2022 г. В член 27, параграф 5 от регламента се уточнява, че по целесъобразност, когато постанови връщането на детето, съдът може да предприеме временни, включително охранителни мерки в съответствие с член 15 от същия регламент, за да се осигури защита на детето от сериозната опасност, посочена в член 13, първа алинея, буква б) от Хagsката конвенция от 1980 г., при условие че разглеждането и предприемането на такива мерки не би забавило ненужно производството за връщане

г. Процесуални правила и правила за доказване

50. В Хагската конвенция от 1980 г. са предвидени много малко процесуални правила и правила за доказване. Тези въпроси остават предмет на *lex fori*, т.е. на правото на замолената държава, на чиято територия се намира съдът. Това се отнася и за правилата относно **стандарта** на доказване (или количеството на доказателствата)⁶⁵. Въпросът относно **тежестта** на доказване обаче е изрично разгледан в конвенцията.

i. Тежест на доказване

51. Тежестта на доказване във връзка с изключението пада върху лицето, институцията или организацията, които се противопоставят на връщането на детето⁶⁶, т.е. в повечето случаи върху отвеждащия родител. Дори ако съдът събира информация или доказателства *ex officio* (в съответствие с националните процедури) или ако лицето или органът, които са подали молбата за връщане, не участват активно в производството, съдът трябва да се увери, че тежестта на доказване за установяване на изключението е понесена от страната, която се противопоставя на връщането.

ii. Ограничаване на информацията и на доказателствата до въпроса за връщането

52. Въпреки че правилата и практиките по отношение на допустимостта и събирането на доказателства се различават в отделните договарящи държави⁶⁷, те следва винаги да бъдат прилагани при надлежно съобразяване с изискванията за бързо производство и с важността събирането на доказателства от страна на съда да бъде ограничено само до спорни въпроси, които имат пряко отношение към въпроса за връщането (а не за упражняването на родителските права⁶⁸).

iii. Допустимост на информацията относно социалното положение на детето

53. Разпоредбата на член 13, трета алинея улеснява получаването на доказателства или информация от чужбина, тъй като в нея е предвидено, че съдът „следва да [вземе] под внимание информацията за социалното положение на детето, предоставена от централния орган или от друг компетентен орган по обичайното местопребиваване на детето“, като доклади за социалния статус, училищни доклади, медицински свидетелства, ако такива са налични и имат пряко отношение към въпроса за сериозната опасност и ако могат да бъдат получени съгласно вътрешното законодателство на държавата на обичайно местопребиваване. Тези доказателства или информация следва да бъдат получавани само когато е необходимо и при надлежно отчитане на нуждата от бързо производство.

⁶⁵ Прилаганият от отделните договарящи държави стандарт на доказване може да се различава. Така например много договарящи държави прилагат обичайния в гражданското право стандарт на доказване, основан на „превес на доказателствата“ или „баланс на вероятностите“; малък брой държави изискват изключението да бъде доказано с по-висока степен на доказване, например „с ясни и убедителни доказателства“.

⁶⁶ Член 13, първа алинея; Вж. също Обяснителния доклад (цитиран по-горе в бележка под линия 10), точка 114, където *inter alia* се посочва, че „зад този избор стои залегналият в конвенцията замисъл лицето, чиито права са накърнени, да бъде поставено в еднакво благоприятно положение с лицето, извършило отвлечането, което теоретично е избрало най-благоприятната за него юрисдикция“.

⁶⁷ Част от информацията относно приложимите правила при производствата за връщане е предоставена от договарящите страни в техните профили на държавите (цитирани по-горе в бележка под линия 39). Например в раздел 10.3 се предоставя информация относно това дали е възможно решение по молба за връщане да бъде взето само въз основа на документи (т.е. без изслушване в съда) и дали в производството за връщане могат да бъдат изслушвани устни показания (т.е. лични свидетелства).

⁶⁸ Вж. по-горе точка 16.

iv. Допустимост на молбата за връщане и приложените към нея документи

54. За да се улесни приемането на доказателства и информация, в член 23 е предвидено, че не се изискват формални процедури, като легализация. Освен това в член 30 е предвидено, че всяка молба за връщане, подадена до централен орган или директно до съд, заедно с приложените към нея документи и сведения, или такива предоставени от централен орган, „се приемат от съдебните или административните органи на договарящите държави“. В член 30 обаче не е установена доказателствената сила, която трябва да бъде придадена на тези документи, като тя остава предмет на националното право и на преценката на съда.

2. Примери за твърдения, които могат да бъдат отправени във връзка с член 13, първа алинея, буква б)

55. Анализът по член 13, първа алинея, буква б) зависи в голяма степен от конкретните фактически обстоятелства. Следователно всяко произнасяне на съда, относно това дали изключението се прилага или не, е уникално и се основава на конкретните обстоятелства по случая. Поради това винаги е необходим внимателен анализ стъпка по стъпка на твърденията за сериозна опасност в съответствие с правната рамка на конвенцията, включително по отношение на изключението, обяснено в настоящото ръководство. Съдилищата⁶⁹ обаче трябва да имат предвид изискването на конвенцията за бързо решаване на случаите.
56. В настоящия раздел са представени някои примери за това как някои съдилища са подходили към твърденията за сериозна опасност, прилагайки различни фактологически модели, както и неизчерпателен списък на съответните съображения или фактори. В него не се разглежда относителната тежест, която трябва да бъде придадена на всяко от съображенията или факторите, тъй като това ще зависи от конкретните обстоятелства по случая. В раздела също така са предоставени ограничен брой препратки към международната юриспруденция, за да се илюстрират конкретните обсъждани въпроси. Съдилищата и други заинтересовани страни се насърчават да направят справка в базата данни INCADAT и в националната съдебна практика за подробности и за най-новата информация относно начина, по който е подхождано към различни въпроси, свързани с член 13, първа алинея, буква б).

а. Домашно насилие над детето и/или отвеждащия родител

57. Твърденията за сериозна опасност, произтичаща от домашно насилие, могат да приемат различни форми. Отвеждащият родител може да твърди, че съществува сериозна опасност от пряко увреждане поради форми на физическо, сексуално или друг вид насилие над детето. Може също така да се твърди, че сериозната опасност произтича от излагането на детето на домашно насилие, причинено от пренебрегнатия родител на отвеждащия родител⁷⁰. В някои ситуации сериозната опасност за детето може да се основава и на потенциално увреждане на отвеждащия родител от страна на пренебрегнатия родител след връщането⁷¹, включително когато такова увреждане

⁶⁹ Вж. по-горе бележка под линия 12.

⁷⁰ Вж. например решение по дело *Miltiadous/Tetervak*, 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19 февруари 2010 г., United States District Court, Eastern Division Pennsylvania (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1144], в което Съдът е установил, че насилие от страна на пренебрегнатия родител над отвеждащия родител, включително заплахи за убийство и злоупотреба с алкохол, както и други фактори, като неспособността на кипърските органи да я защитят и произтичащия от това хроничен посттравматичен стрес на дъщерята, са достатъчни, за да се установи сериозна опасност.

⁷¹ Вж. например решение по дело *Taylor/Taylor*, 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 (C.A.11 (Fla.) (11th Cir. 2012), 20 декември 2012 г., United States Court of Appeals for the Eleventh Circuit (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1184]. Съдът е приел доказателства, че пренебрегнатият родител е отправял заплахи, че ще използва трети лица, за да причинят физическо

може значително да засегне способността на отвеждащия родител да полага грижи за детето.

58. При анализа на сериозната опасност в тези случаи вниманието е съсредоточено върху въздействието на домашното насилие върху детето след връщането му в държавата на обичайното му местопребиваване и върху въпроса дали това въздействие покрива високия праг за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, с оглед на съображения като естеството, честотата и интензивността на насилието, както и на обстоятелствата, при които е вероятно то да бъде проявено⁷². Следователно доказателствата за съществуването на ситуация на домашно насилие сами по себе си не са достатъчни, за да се установи наличието на сериозна опасност за детето.⁷³
59. В случаите, когато отвеждащият родител е установил обстоятелства, свързани с домашно насилие, които биха представлявали сериозна опасност за детето, съдилищата следва да вземат предвид наличието, целесъобразността и ефективността на мерките за защита на детето от сериозната опасност⁷⁴. Например в случаите, когато в държавата на обичайното местопребиваване на детето са налице правна защита, полицейски мерки и социални услуги за оказване на подкрепа на жертви на домашно насилие, съдилищата са разпореждали връщането на детето⁷⁵. В някои

увреждане (и може би дори да убият) отвеждащия родител. Съдът отбелязва, че случаят е уникален, тъй като опасността за детето произтича не само от заплахи, отправени от пренебрегнатия родител, но и от заплахи, отправени от неизвестно трето лице, а действията на пренебрегнатия родител с цел измама са създали и вероятно са щели да продължат да създават значителна опасност от сериозно увреждане на семейството и сериозна опасност от увреждане на детето, ако бъде върнато. Вж. също становището на LJ Wall по дело *Re W. (A Child)* [2004] EWCA Civ 1366 (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 771], точка 49. В решението по дело *Gomez/Fuenmayor*, № 15-12075, United States Court of Appeal (11th Circuit), 5 февруари 2016 г. (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1407] съдът констатира, че „[м]акар при правилното събиране на доказателства от съда вниманието да е насочено върху опасността за детето, а не за родителя [...], достатъчно сериозни заплахи и насилие, насочени срещу родителя, могат да представляват сериозна опасност от увреждане и на детето“.

⁷² В следващите случаи съдът е приел, че няма доказателства за сериозна опасност за детето. *Tabacchi/Harrison*, 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2 август 2000 г., United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 465] където е установено, че проявите на насилие от страна на пренебрегнатия родител над отвеждащия родител в миналото не представляват сериозна опасност за детето им, тъй като детето е присъствало само на два случая в миналото, в които пренебрегнатият родител е проявил насилие над отвеждащия родител, и тъй като след прехвърлянето родителите са уредили посещения без затруднения и няма доказателства, че пренебрегнатият родител е малтретирал или тормозил отвеждащия родител. Вж. също решение по дело *Secretary for Justice/Parker*, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30 ноември 1999 г., High Court (Зимбабве) [референтен номер в INCADAT: HC/E/ZW 340], точка 408, където съдът отбелязва, че насилственото поведение и заплахите на пренебрегнатия родител са били насочени към отвеждащия родител, а не към децата и че травмиращата среда, на която са изложени децата според твърденията на отвеждащия родител, е била причинена от отбегнатите отношения между родителите. Освен това съдът отбелязва, че отвеждащият родител не е възразил срещу молбата на пренебрегнатия родител за лични отношения с децата, а напротив, изглежда, насърчава пренебрегнатия родител да има контакти с непълнолетните деца.

⁷³ Вж. също решение по дело *Souratgar/Fair*, 720 F.3d 96 (2nd Cir. 2013), 13 юни 2013 г., United States Court of Appeals for the Second Circuit, (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1240], точки 12 и 16, в които съдът е счел, че твърденията на отвеждащия родител за малтретиране на съпруга(та) от страна на пренебрегнатия родител са „относими по член 13, първа алинея, буква б) само ако сериозно застрашават детето. Съдът събира доказателства по член 13, първа алинея, буква б) не за това дали репатрирането би изложило безопасността [на отвеждащия родител] на сериозна опасност, а за това дали то би изложило детето на сериозна опасност от физическо или психическо увреждане“. В този случай съдът е потвърдил констатацията на окръжния съд, че макар да е имало прояви на домашно насилие, „в нито един момент те не са навредили и не са били насочени към [детето]“ и че „в този случай не може да се установи въз основа на доказателствата [...], че детето е изложено на сериозна опасност от физическо или психическо увреждане след репатрирането“.

⁷⁴ Вж. например *F./M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* [2008] 2 FLR 1263, 6 февруари 2008 г., Family Division of the High Court of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 1116], точки 13 и 14, където съдът отбелязва, че ако „е бил (или е) убеден, че на детето ще бъде осигурена подходяща защита от съдилищата на молящата държава, и/или пренебрегнатият родител е поел достатъчни задължения във връзка със защитата, отвеждащият родител обикновено не би могъл да разчита на изключението по член 13, първа алинея, буква б), особено в случаите, когато се твърди, че е налице домашно насилие“. По-нататък съдът отбелязва, че във въпросния случай пренебрегнатият родител е заявил, че ще „сътрудничи на всяко [...] производство и се задължава да не причинява насилие и тормоз“. Вж. по-горе „Въпроси, разглеждани от съда при анализа на изключението по член 13, първа алинея, буква б)“, точка 33.

⁷⁵ Вж. например решение по дело *X. (майка)/Y. (бащата)*, 22 февруари 2018 г., *Rechtbank 's-Gravenhage* (Нидерландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NL 1391], точка 6, където съдът констатира, че твърденията на отвеждащия родител, че

случаи обаче съдилищата могат да сметат, че тази правна защита и тези мерки и услуги не са достатъчни, за да се защити детето от сериозната опасност⁷⁶, например когато пренебрегнатият родител многократно е нарушавал заповеди за защита⁷⁷, което може да изложи детето на сериозна опасност от физическо или психическо увреждане, или с оглед на степента на психическа уязвимост на детето⁷⁸.

б. Неблагоприятни последици за икономическото състояние или развитието на детето след връщането

60. Когато се отправят твърдения за сериозна опасност въз основа на неблагоприятни последици за икономическото състояние или развитието на детето след връщането му⁷⁹, анализът следва да бъде съсредоточен върху това дали основните потребности на детето могат да бъдат удовлетворени в държавата на обичайното му местопребиваване. Съдът не трябва да прави съпоставка между условията на живот, които може да предложи всеки родител (или всяка държава). Това може да е от значение в последващо производство за присъждане на родителски права, но няма отношение към

редовно е изложен на домашно насилие в присъствието на детето, не са достатъчни за установяване на сериозна опасност, тъй като „всички обстоятелства трябва да бъдат надлежно взети предвид, включително това дали могат да бъдат предприети мерки за защита на детето или други подходящи мерки, за да се гарантира, че последиците от домашното насилие не представляват (или вече не представляват) опасност за непълнолетното дете“. Вж. също решение по дело *Mbuyi/Ngalula* (вж. по-горе бележка под линия 59).

⁷⁶ Вж. например решение по дело *State Central Authority, Secretary to the Department of Human Services/Mander*, 17 септември 2003 г., Family Court of Australia (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 574], точки 109 и 111, където съдът отбелязва, че „[е] ясно, че съществуването на съдебни разпореждания и наказателни санкции не е намалило степента на насилие“, така че съдът е „убеден в съществуването на сериозна опасност от увреждане в този случай“. Поради това връщането на децата е отказано; № de RG 06/00395, 30 май 2006 г., *Cour d'appel de Paris* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1010], където съдът констатира, че въпреки че отвеждащият родител е подал жалба, че детето е станало жертва на изнасилване в семейното жилище от партньора на пренебрегнатия родител, с когото той живее на семейни начала, не са били взети ефективни превантивни мерки, когато детето е отправило сериозни обвинения и е изразило големи резерви относно това да се върне да живее при пренебрегнатия родител.

⁷⁷ Вж. например решение по дело *Achakzad/Zemaryalai* [2011] W.D.F.L. 2, 20 юли 2010 г., Ontario Court of Justice (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1115], където съдът е приел доказателствата на отвеждащия родител, че пренебрегнатият родител многократно е извършвал или е заплашвал да извърши посегателства срещу нея, включително я е заплашвал с изнасилване и е носел заредено огнестрелно оръжие, докато тя е държала детето. Освен това съдът е констатирал, че предвид конкретните обстоятелства явната съпротива на пренебрегнатия родител по отношение на отправените срещу него твърдения по член 13, първа алинея, буква б) не може да бъде пренебрегната. Въпреки че доброволно поетите задължения са изпълнявани, тъй като пренебрегнатият родител е бил готов да приеме разпореждане за опазване на личната неприкосновеност в Калифорния, съдът е счел, че същинският въпрос е дали бъдещото му поведение може да бъде адекватно управлявано и контролирано от калифорнийските съдилища, като се има предвид, че той е показал пренебрежение към съдебната система, като е лъжесвидетелствал и е нарушавал съдебни разпореждания. Освен това той е показал неспособност да контролира поведението си, когато е ядосан. Поради това съдът е постановил, че връщането в Калифорния представлява сериозна опасност за отвеждащия родител и за детето, която не може да бъде контролирана по подходящ начин с доброволно поети задължения.

⁷⁸ Вж. например решение по дело *Ostevoll/Ostevoll*, 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16 август 2000 г., United States District Court in Ohio (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1145], точка 15, в което двама психолози са свидетелствали от страната на отвеждащия родител. Според диагнозата на първия психолог децата страдат от посттравматичен стрес, самите те „са претърпели значителна травма, физическо, емоционално и вербално насилие“ и освен това са били свидетели на малтретиране на отвеждащия родител. По-конкретно становището на първия психолог е, „че връщането на децата в Норвегия би създавало неблагоприятна ситуация за децата“. Според втория психолог „диагностичната [му] преценка е, че всяко от децата страда най-малко от тежък стрес“, като всяко дете описва злоупотребата с алкохол на пренебрегнатия родител и различни прояви на насилие, насочени към тях и към отвеждащия родител. Становището на втория психолог е, че пренебрегнатият родител страда от нарцистично личностно разстройство, което „би създавало сериозна опасност от увреждане на децата и би ги поставило в неблагоприятна ситуация, ако бъдат върнати в Норвегия“, и че „децата биха претърпели непоправимо психическо увреждане дори само ако бъде разпоредено връщането им в Норвегия, независимо дали ще бъде разпоредено възстановяване на правото на упражняване на родителски права [на пренебрегнатия родител]“.

⁷⁹ Вж. например решение по дело *A.S./P.S. (Child Abduction)* [1998] 2 IR 244, 26 март 1998 г., Supreme Court (Върховен съд) (Ирландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/IE 389]; решение по дело *K.M.A./Secretary for Justice* [2007] NZFLR 891, 5 юни 2007 г., Court of Appeal of New Zealand (Нова Зеландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NZ 1118]; решение по дело *Police Commissioner of South Australia/H.*, 6 август 1993 г., Family Court of Australia at Adelaide (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 260]; Вж. решение по дело *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (вж. по-горе бележка под линия 50).

анализа по член 13, първа алинея, буква б)⁸⁰. Следователно по-скромните условия на живот⁸¹ и/или по-ограничената подкрепа за развитието на детето⁸² в държавата на обичайното му местопребиваване не са достатъчни, за да се установи основание за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност. Ако отвеждащият родител твърди, че не може да се върне с детето в държавата на обичайното им местопребиваване поради своето затруднено икономическо положение или невъзможност да се издържа, например защото неговият/нейният жизнен стандарт би бил по-нисък, той/тя не може да намери работа в тази държава или по други причини се намира в бедствено положение, това обикновено няма да е достатъчно за издаване на решение за отказ за връщане⁸³. По-конкретно зависимостта от държавни социални обезщетения или друга институционална подкрепа сама по себе си не представлява сериозна опасност⁸⁴. Само много изключителни обстоятелства биха могли да доведат до сериозна опасност за детето⁸⁵. Когато са установени обстоятелства, които биха представлявали сериозна опасност, съдилищата могат да преценят дали детето може да бъде защитено от такава опасност чрез охранителни мерки, като например предоставяне на някаква спешна финансова помощ за краткосрочен период, докато компетентният съд в юрисдикцията на държавата на обичайно местопребиваване може да издаде

⁸⁰ Вж. No de pourvoi 08-18126, 25 февруари 2009 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1013], където съдът отхвърля доводите на отвеждащия родител, че съдът следва да съпостави условията на живот на децата по това време с условията им на живот в случай на връщането им, за да оцени сериозната опасност.

⁸¹ Вж. например G., P. C. s. H., S. M. *s/reintegro de hijos*, 22 август 2012 г., *Corte Suprema de Justicia de la Nación* (Аржентина) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AR 1315], където съдът е разгледал довод относно финансовото състояние на пренебрегнатия родител, но е приел, че отвеждащият родител не е доказал, че въпросното състояние е такова, че да предполага възможност децата да попаднат в екстремни условия; решение по дело Y.D./J.B., [1996] R.D.F. 753, 17 май 1996 г., *Superior Court of Quebec* (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 369], където отвеждащият родител твърди, че финансовата неспособност на пренебрегнатия родител би довела до излагане на децата на сериозна опасност, но съдът е постановил, че неблагоприятното финансово състояние само по себе си не е основателна причина съдът да откаже да разпорежи връщането на дете; решение по дело No de RG 11/02919, 19 септември 2011 г., *Cour d'appel de Lyon* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1168], където отвеждащият родител твърди, че връщането на децата в Германия ще ги изложи на сериозна опасност поради лошите жилищни условия на пренебрегнатия родител, но съдът е стигнал до заключението, че отвеждащият родител не е представил доказателства, че тези условия не отговарят на изискваните минимални стандарти, и е отбелязал, че твърдението, че децата се радват на по-благоприятни условия на живот във Франция, не може да бъде взето под внимание от замолената държава, „която не е длъжна да оценява чуждестранното решение по същество“; решение по дело 17 UF 56/16, 4 май 2016 г., *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* (Германия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DE 1406], където се приема, че потенциално по-неблагоприятната икономическа ситуация в държавата на обичайно местопребиваване при връщане не представлява сериозна опасност от физическо или психическо увреждане на детето.

⁸² Вж. например решение по дело No de RG 11/01062, 28 юни 2011 г., *Cour d'appel de Bordeaux* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1128], където отвеждащият родител твърди, че детето се оплаква от недोхранване, липса на хигиена и небрежно отношение в държавата на обичайно местопребиваване, но съдът отбелязва, че това не е достатъчно за установяване на сериозна опасност и съдилищата в държавата на обичайно местопребиваване са компетентни да определят кой е най-подходящо да полага ежедневните грижи за детето, както и че държавата на обичайно местопребиваване разполага с подходящи механизми и инфраструктура за наблюдение на децата, живеещи на нейна територия.

⁸³ Вж. например решение по дело N. R. c. J. M. A. V. *s/reintegro de hijo*, 28 февруари 2013 г., *Corte Suprema* (Чили) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CL 1318], където съдът констатира, че самият факт, че връщането може да бъде трудно за отвеждащия родител поради проблеми с намирането на работа, не е достатъчно разумно основание за отказа на отвеждащия родител да се върне и че такива въпроси трябва да бъдат разглеждани допълнително в рамките на производство за присъждане на родителски права; решение по дело No de RG 12-19382, 20 март 2013 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1213], където отвеждащият родител твърди, че е безработна и има минимален доход и жилище с нисък наем във Франция, каквито не би могла да получи в Англия, но съдът е подчертал, че английските органи са взели подходящи мерки, за да осигурят защитата на децата след връщането им и че отвеждащият родител е в различна ситуация по отношение на обезщетението за минимален доход, тъй като пребиваването ѝ в Англия сега е наложено с решение на английски съд, така че не е налице сериозна опасност; решение по дело 5A_285/2007/frs, 16 август 2007 г., *Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil* (Швейцария) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CH 955], където съдът констатира, че предвид липсата на обективни причини, които да оправдаят отказа на отвеждащия родител да се върне, не изглежда трудно на практика или икономически неизпълнимо за нея да се върне да живее в Израел, поне за периода на съдебното производство там.

⁸⁴ Вж. например решение по дело *Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)* [1992] Fam 106, 12 февруари 1992 г., *Court of Appeal of England and Wales* (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 48], където Съдът констатира, че зависимостта след връщането от социалните обезщетения, предоставяни от австралийската държава, не е достатъчна, за да съставлява неблагоприятна ситуация.

⁸⁵ Вж. например съображенията на съда в решение по дело No de RG 08/04984, 18 февруари 2009 г., *Cour d'appel de Nîmes* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1135].

необходимите разпореждания.

в. Опасности, свързани с обстоятелствата в държавата на обичайно местопребиваване

61. Анализът на сериозната опасност, свързан с обстоятелствата в държавата на обичайно местопребиваване, трябва да бъде съсредоточен върху сериозността на политическата или икономическата обстановка или на обстановката, свързана със сигурността, и върху тяхното въздействие върху отделното дете⁸⁶, както и върху въпроса дали степента на това въздействие е достатъчна, за да бъде приложено изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, а не върху политическата или икономическата обстановка или обстановката, свързана със сигурността, в държавата като цяло. Поради това твърденията за сериозна политическа или икономическа обстановка или обстановка, свързана със сигурността, в държавата на обичайно местопребиваване обикновено не са достатъчни за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност⁸⁷. По същата логика (изолирани) прояви на насилие в нестабилна политическа обстановка обикновено не представляват сериозна опасност⁸⁸. Дори когато твърдените факти са от такова естество, че биха могли да представляват сериозна опасност, съдът все пак трябва да определи дали опасността би могла да се преодолее чрез охранителни мерки и ако това е така, съдът ще бъде задължен да разпорежи връщането на детето⁸⁹.

⁸⁶ Вж. решение по дело *Escaff/Rodriguez*, 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6 май 2002 г., United States District Court for the Eastern District of Virginia, Alexandria Division (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 798], където съдът е приел, че макар да са налице доказателства, че американските бизнесмени са изложени на повишена опасност от отвлечане и насилие в Колумбия и че самият отвеждащ родител е бил обект на заплахи, няма ясни и убедителни доказателства, че в града, където живее пренебрегнатият родител, съществува сериозна опасност за 13-годишно дете с двойно американско и колумбийско гражданство, което живее там със своя колумбийски родител и семейство.

⁸⁷ Вж. например решение по дело No de RG 11/02685, 28 юни 2011 г., *Cour d'appel de Rennes* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1129], където отвеждащият родител изтъква замърсяването в Мексико Сити, несигурността, дължаща се на престъпността в метрополиса, и опасността от земетресение, но не успява да представи доказателства за това как тези опасности са засегнали децата лично и пряко; решение по дело No de pourvoi 14-17.493, 19 ноември 2014 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1309], където отвеждащият родител твърди, че в случай на връщане в Южна Африка, детето ще бъде изложено на сериозна опасност от физическо увреждане, като се върне да живее в резервата Макалали, поради условията на живот там като цяло, но тези доводи са отхвърлени от съда.

⁸⁸ Вж. например случаи, свързани с връщане в Израел, където твърдените потенциални опасности, присъщи на всекидневния живот, както обикновено, са счестени за твърде общи, за да се установи основание за прилагане на член 13, първа алинея, буква б): решение по дело *A./A.*, 5 октомври 2001 г., Buenos Aires Court of First Instance (Аржентина) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AR 487]; решение по дело № 03/3585/A, 17 април 2003 г., *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Белгия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/BE 547]; решение по дело B-2939-01, 11 януари 2002 г., *Vestre Landsret* (Дания) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DK 519]; решение по дело *Freier/Freier*, 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4 октомври 1996 г., United States District Court for the Eastern District of Michigan, Southern Division (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 133]. Вж. също: *Процедура за международно връщане на деца*, решение по дело № 2926/2008, 16 февруари 2009 г., *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal* (Мексико) [референтен номер в INCADAT: HC/E/MX 1038], където политическите демонстрации, нарушаващи нормалното ежедневие във Венесуела, и произтичащата от това обща несигурност не са счестени за сериозна опасност.

⁸⁹ Вж. например решение по дело *A./A.* (вж. по-горе бележка под линия 88), където съдът е отложил изпълнението на решението за връщане с два месеца, за да може положението в държавата на обичайно местопребиваване да се стабилизира. Вж. също решение по дело *Re D. (Article 13b: Non-return)* [2006] EWCA Civ 146, 25 януари 2006 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 818], където и двамата родители са били жертва на предумишлена и целенасочена стрелба и други нападения във Венесуела. В точка 28 съдът се е съгласил със съдията на първа инстанция, че „децата не са били обект на нападение и е по-малко вероятно да бъдат преднамерени жертви, отколкото техните родители, но [биха били] в опасност от физическо нараняване, ако са заедно с родителите си по време на тези нападения“. Съдът също така е отбелязал, че съдията на първа инстанция е установил, че „24-часовият постоянен надзор от въоръжена охрана [...] сам по себе си не би осигурил пълна защита, но би намалил донякъде опасността“.

г. Опасности, свързани със здравето на детето

62. В случаите, включващи твърдения, свързани със здравето на детето, анализът на сериозната опасност обикновено следва да бъде съсредоточен върху възможностите за лечение в държавата на обичайното местопребиваване на детето⁹⁰, а не върху съпоставка на относителното качество на грижите във всяка държава⁹¹. Сериозна опасност обикновено се установява само в ситуации, когато лечението е или би било необходимо спешно и то не е налично или достъпно в държавата на обичайно местопребиваване, или когато здравето на детето изобщо не позволява пътуване обратно до въпросната държава⁹². Сам по себе си фактът, че държавата на обичайно местопребиваване може да има различен стандарт на здравни грижи или различни климатични условия, обикновено не е достатъчно основание за прилагане на изключението по член 13, първа алинея, буква б). Например фактът, че климатичните условия в молящата държава се различава от онези в замолената държава, сам по себе си не е достатъчно основание за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност по отношение на здравето на детето. Когато се установи основателност на твърдения, свързани със здравето на детето, съдът може да разгледа например охранителни мерки, които да предпазят детето от сериозната опасност след връщане, като например: предоставянето на финансова подкрепа, здравно осигуряване и/или оказване на медицинска помощ на детето след връщането му. Тези мерки обаче не следва да налагат ненужна тежест на пренебрегнатия родител и следва да бъдат ограничени във времето дотолкова, че да се даде възможност на отвеждащия родител да сезира съдилищата в държавата на обичайно местопребиваване, които са в най-добра позиция да разглеждат тези въпроси.

д. Раздяла на детето с отвеждащия родител, когато отвеждащият родител не би могъл или не желае да се върне в държавата на обичайното местопребиваване на детето

63. В производствата за връщане при най-различни обстоятелства често се отправят твърдения за сериозна опасност от психическо увреждане или поставяне в неблагоприятна ситуация, произтичащи от раздялата на детето с отвеждащия родител, когато този родител не е в състояние или не желае да се върне. Съдебни решения от множество договарящи държави обаче показват,

⁹⁰ Вж. например решение по дело No de pourvoi 17-11031, 4 май 2017 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1346], където съдът е установил, че качеството на здравната система в Израел е задоволително и че антивирусното лечение на ХИВ, получено от детето в Израел, е същото като предписаното му във Франция. Следователно в държавата е налице подходящо лечение и няма основания връщането на детето да бъде отказано.

⁹¹ Вж. например решение по дело No de rôle: 07/78/C, 25 януари 2007 г., *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Белгия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/BE 857], където отвеждащият родител твърди, че съществува сериозна опасност за детето, тъй като пренебрегнатият родител отказва да се съобрази с неотложната препоръка на училищния психолог да подложи детето на логопедична терапия, но съдът е счел, че тези факти не са достатъчни за установяването на сериозна опасност; решение по дело V.L. B-1572-09, 23 септември 2009 г., *Vestre Landsret* (Дания) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DK 1101], където детето се нуждае от специално внимание в училище и отвеждащият родител твърди, че връщането му при пренебрегнатия родител, който страда от множествена склероза и депресия, би представлявало сериозна опасност. Съдът обаче отбелязва добрите взаимоотношения между детето и пренебрегнатия родител и усилията на пренебрегнатия родител да се грижи за детето по възможно най-добрия начин и не намира тези твърдения за достатъчни за установяването на сериозна опасност; решение по дело *DP/Commonwealth Central Authority*, [2001] HC 39, (2001 г.) 180 ALR 402 (Австралия) [референтен номер в INCADAT HC/E/AU 346], точка 144, където по отношение на лечението на дете с аутизъм съдът отбелязва, че „в Гърция [където е поискано да бъде върнато детето] съществуват заведения за лечение на аутизъм при децата“, но не прави съпоставка между относителното качество на грижите в Австралия и тези в Гърция. Вж. също решение по дело *Solis/Tibbo Lenoski*, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Канада) [референтен номер в INCADAT HC/E/CA 1403].

⁹² Вж. решение по дело *State Central Authority/Maynard*, 9 март 2003 г., *Family Court of Australia* (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 541], точки 27, 28 и 30, където въз основа на множество медицински доказателства за сериозните здравословни проблеми на детето (епилептични припадъци), поради които „пътуването може да доведе до значително и сериозно увреждане на [детето] или до неговата смърт“, съдът е постановил, че връщането на детето в Англия би го изложило на сериозна опасност от физическо увреждане, въпреки че е отхвърлил доводите на отвеждащия родител, свързани с качеството на английската здравна система.

че съдилищата рядко прилагат изключението по член 13, първа алинея, буква б) в случаи, когато отвеждащият родител не може или не желае да се върне с детето в държавата на обичайното му местопребиваване⁹³.

64. Анализът на сериозната опасност в тези случаи е съсредоточен главно върху последиците за детето от евентуална раздяла, в случай че бъде разпоредено връщане, или от оставянето му без грижи и върху въпроса дали тези последици покриват високия праг за прилагане на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, като се вземе предвид наличието на охранителни мерки за справяне със сериозната опасност⁹⁴. Обстоятелствата или причините, поради които отвеждащият родител не е в състояние да се върне в държавата на обичайното местопребиваване на детето, имат отношение към оценката на последиците от евентуална раздяла върху детето, но не са пряко свързани с тази оценка.
65. Когато раздялата с отвеждащия родител отговаря на високия праг за сериозна опасност, обстоятелствата или причините отвеждащият родител да не е в състояние да се върне в държавата на обичайното местопребиваване на детето може да са особено важни при определяне на наличните охранителни мерки за отстраняване на пречката пред връщането на отвеждащия родител и за преодоляване на сериозната опасност⁹⁵. По-долу (точки 67—72) са дадени примери за някои често срещани пречки, на които се позовават отвеждащите родители, и на видовете мерки, които съдилищата може да преценят за уместно да разгледат при различни сценарии. От друга страна, когато пречките за връщането на отвеждащия родител не могат да бъдат отстранени, другите съображения при оценката на възможните охранителни мерки могат да включват варианта пренебрегнатият родител или друго лице да полага грижи за детето при връщането му в държавата на неговото обичайно местопребиваване, докато съдът в тази държава не бъде в състояние да вземе решение относно упражняването на родителските права.
66. Когато за справянето със сериозна опасност е важно висящите производства за присъждане на родителските права в държавата на обичайно местопребиваване да бъдат вписани незабавно⁹⁶, съдът, разпореждащ връщането, може да изиска като мярка за защита на детето производството за присъждане на родителските права да се проведе възможно най-скоро в държавата на обичайното местопребиваване на детето след връщането му. Когато е уместно съгласно съответните закони и процедури, страните могат да бъдат информирани за ускорени процедури, които може да съществуват в държавата на обичайното местопребиваване на детето. Освен това, в зависимост от обстоятелствата и когато това е възможно и в двете засегнати държави, съдът, разпореждащ връщането, може също така да спомогне за улесняване на бързото вписване на производството чрез пряк обмен на информация между съдилищата⁹⁷.

⁹³ Вж. по-долу точки 67—72.

⁹⁴ Вж. например решение по дело No de RG 11/01437, 1 декември 2011 г., *Cour d'appel d'Agen* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1172], където съдът е стигнал до заключението, че раздялата на детето с отвеждащия родител не представлява сериозна опасност, въпреки че отвеждащият родител е този, който винаги се е грижил за детето, тъй като детето има добри отношения с пренебрегнатия родител и любящо семейство в държавата на обичайно местопребиваване; решение по дело 7 UF 660/17, 5 юли 2017 г., *Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen* (Германия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DE 1409], където съдът се е съсредоточил върху въпроса дали сериозната опасност от психическо увреждане на детето би била в степен, която значително надхвърля обичайния емоционален стрес, който детето би изпитало поради връщането, и е установил, че в разглеждания случай няма доказателства, че това е така.

⁹⁵ Съдилищата в някои юрисдикции може да обмислят възможни мерки за отстраняване на пречката за връщането на отвеждащия родител, преди да преценят твърдените факти за наличие на сериозна опасност. Когато има възможност да се въведат такива мерки, съдът може да е в състояние да се произнесе по молбата за връщане, без да се налага да преценява твърденията на отвеждащия родител за наличието на сериозна опасност за детето в резултат на раздялата.

⁹⁶ Вж. по-горе понятието „вписване“ в речника на термините.

⁹⁷ Вж. например решение по дело *Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)* [2007] EWHC 2807 (Fam), 30 ноември 2007 г., High Court (Family Division) of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 966], точка 78, където съдът е издал разпореждане за връщане въз основа на това, че страните ще предприемат незабавни действия да отнесат въпроса до съда в Канада (държавата по обичайно местопребиваване), който

i. Наказателно преследване срещу отвеждащия родител в държавата на обичайното местопребиваване на детето поради незаконно прехвърляне или задържане

67. Отвеждащият родител може да откаже да се върне поради опасност от наказателна отговорност за незаконно прехвърляне или задържане на детето и когато лишаването от свобода на отвеждащия родител може да доведе до раздяла с този родител, която може да създаде сериозна опасност за детето. Съдът може да прецени дали е уместно да потърси информация на какъв етап е заповедта за арест или висиящото наказателно производство, както и относно възможността заповедта или обвиненията да бъдат оттеглени. Например пренебрегнатият родител или съответните органи в държавата на обичайното местопребиваване на детето могат да предоставят уверение, ако е възможно, че няма да водят наказателно или друго производство, или поне че няма да арестуват отвеждащия родител⁹⁸. Прекратяването на висящо производство или оттеглянето на повдигнати обвинения или заповед за арест, според случая, може да бъде осигурено със съдействието на наказателни или съдебни органи, включително, когато е уместно, чрез използване на пряк обмен на информация между съдилищата, ако това е позволено в замолената държава и в държавата на обичайно местопребиваване⁹⁹. Централните органи също може да са в състояние да предложат помощ или да предоставят информация в това отношение, доколкото това е разрешено съгласно вътрешното законодателство. Ако обвиненията или заповедта за арест, ако има такава, бъдат оттеглени, твърдяната пречка за връщането на родителя вече няма да съществува. От друга страна, ако обвиненията или заповедта не могат да бъдат оттеглени, може да се наложи съдът да оцени твърденията за наличие на сериозна опасност, произтичаща от евентуална раздяла с отвеждащия родител, както е описано в точки 63–66, включително да предвиди евентуални охранителни мерки за организиране на грижите за детето по време на раздялата. В такива случаи може да се наложи да бъде направено разграничение между отвеждащ родител, който ще бъде задържан в очакване на наказателното производство веднага след завръщането му в държавата на обичайното местопребиваване на детето, и отвеждащ родител, който може евентуално да бъде задържан след време след наказателния процес срещу него в тази държава. Фактът, че обвиненията или заповедта не могат да бъдат

да вземе решение относно бъдещите мерки за децата, основано на пълна оценка на висшите им интереси. За тази цел съдията е отправил запитване до съдията на Court of Queen's Bench в Албърта, определен като лице за връзка за провинция Албърта по въпросите в обхвата на Хагската конвенция от 1980 г., и е получил уверение, че в тази провинция по молба на която и да е от страните могат да бъдат взети мерки за бързо изслушване.

⁹⁸ Вж. например решение по дело *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* 5690/10, 10 август 2010 г., Supreme Court (Върховен съд) (Израел) [референтен номер в INCADAT: HC/E/1290], точки 3 и 5, където въз основа на твърденията на отвеждащия родител [майката], че съществува значителен риск тя да бъде арестувана поради неправомерното отвеждане на дете, съдът отбелязва, че заповедта за арест е била отменена и че адвокатът на пренебрегнатия родител е писал на местния прокурор в Съединените щати, за да го уведоми, че пренебрегнатият родител не е заинтересован и няма намерение да предприема действия за завеждане на наказателно производство срещу отвеждащия родител, като е поискал на позицията му по въпроса да бъде придадена значителна тежест. Съдът е отбелязал, че макар прокурорът да не е обвързан от писмото, „опитът показва, че освен в извънредни случаи [...] вероятността [отвеждащият родител] да бъде арестуван не [е] голяма“; решение по дело *Sabogal/Velarde* (вж. по-горе бележка под линия 60), където съдът е разпоредил връщане, при условие че пренебрегнатият родител ще вземе мерки наказателното обвинение или разследването срещу отвеждащия родител да бъде прекратено, тъй като при тези обстоятелства децата не могат да бъдат настанени при пренебрегнатия родител след връщането им.

⁹⁹ Вж. например решение по дело *Re M. u J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)* [1999] 3 FCR 721, 16 август 1999 г., High Court of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKе 266], където доброволното връщане е осигурено чрез международно сътрудничество между Висшия съд на Англия и Уелс (High Court of England and Wales), английския централен орган, Върховния съд на Калифорния (Superior Court of California), окръжния прокурор на Калифорния и наблюдаващия съдия в отделението по семейноправни въпроси на Върховния съд на Лос Анджелис (Los Angeles Superior Court). В този случай отвеждащият родител е нарушил изпитателния срок, като е отвел децата, и би подлежал на лишаване от свобода за значителен период, ако реши да се върне. В този случай всички заинтересовани страни и институции полагат усилия в рамките на извънсъдебна процедура за отмяна на наказателното производство срещу отвеждащия родител, за ускоряване на производството по същество за присъждане на родителски права, както и за извършване с предимство на необходимите оценки във връзка с висшите интереси на децата. Поетите задължения, договорени по-късно между родителите, позволяват на отвеждащия родител да се върне доброволно с децата в държавата на обичайно местопребиваване.

оттеглени, обикновено не е достатъчен, за да бъде приложено изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност¹⁰⁰.

ii. Имиграционни проблеми пред отвеждащия родител

68. Пречки за връщането на отвеждащия родител, свързани с имиграционни проблеми — например когато отвеждащият родител твърди, че не може да влезе на територията на държавата на обичайно местопребиваване поради изтичане на съответната виза или поради липса на право на пребиваване — обикновено могат да бъдат преодолявани в началото на производството за връщане, като се получават съответните разрешения от имиграционните власти, било то със собствените усилия на отвеждащия родител или, когато е възможно и целесъобразно, чрез сътрудничество между централните органи и/или други компетентни органи, които следва да бъдат включени на възможно най-ранен етап в съответните случаи. Дори когато това не е възможно, съдилищата обикновено не са склонни да разглеждат твърдения за сериозна опасност за детето в резултат на евентуална раздяла, ако родителят е в състояние да се върне в молещата държава поне за кратък период, за да може да участва в производство за присъждане на родителски права, или когато влизането на отвеждащия родител на територията на държавата на обичайно местопребиваване подлежи на определени условия¹⁰¹. Трябва да се подчертае, че по правило не следва да се допуска родителят да създава ситуация, която води до потенциални заплахи от увреждане за детето — поради бездействието си или защото не е подал в срок заявление за необходимите разрешителни от имиграционните власти — и след това да разчита на нея, за да установи наличие на сериозна опасност.

iii. Липса на ефективен достъп до правосъдие в държавата на обичайно местопребиваване

69. Отвеждащият родител може например да твърди, че не желае да се върне в държавата на обичайно местопребиваване, тъй като не може да си позволи да бъде представляван от адвокат, че съдилищата в тази държава са предубедени или че има пречки пред достъпа до съд, компетентен по производства за присъждане на родителски права¹⁰². Ако съществуват опасения, че отвеждащият родител няма да има ефективен достъп до правосъдие, съдът може да потърси координация със съответните централни органи или пряк обмен на информация между съдилищата, за да оцени тези твърдения и/или, ако е възможно, да вземе мерки за улесняване

¹⁰⁰ Вж. отново решение по дело *Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* (вж. по-горе в бележка под линия 98), където съдът отбелязва, че макар усилията на пренебрегнатия родител за оттегляне на обвиненията да не обвързват органите, вероятността отвеждащият родител да бъде арестуван е малка. Съдът подчертава, че отвеждащият родител не следва да има правото да настоява дадено дете да бъде оставено в държавата, в която е отведено, понеже са налице опасения за арест на родителя в държавата, от която е отвлечено детето.

¹⁰¹ Вж. например решение по дело 20b90/10i, 8 юли 2010 г., *Oberster Gerichtshof* (Австрия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AT 1047]; решение по дело *H./H.* [1995] 12 FRNZ 498, 4 декември 1995 г., High Court at Wellington (Нова Зеландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NZ 30].

¹⁰² Вж. например решение по дело No de RG 11/02685, 28 юни 2011 г., *Cour d'appel de Rennes* (Франция) (вж. по-горе в бележка под линия 87), където необоснованите твърдения на родителя, че нейното право на справедлив процес в Мексико ще бъде застрашено, са отхвърлени от съда; решение по дело *Secretary for Justice/N., ex parte C.*, 4 март 2001 г., High Court at Wellington (Нова Зеландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NZ 501], където съдът отхвърля доводите на отвеждащия родител по отношение на нейното правно положение в Чили, като отбелязва, че в тази държава съществува система от специализирани съдилища по семейноправни въпроси, в която интересите на децата ще бъдат отчетени като първостепенни при решаването на въпросите за упражняването на родителските права; решение по дело *Pliego/Hayes*, 843 F.3d 226 (6th Cir. 2016), 5 декември 2016 г., Court of Appeals for the Sixth Circuit (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1386], точка 2, където съдът е потвърдил констатацията на окръжния съд и е отхвърлил доводите на отвеждащия родител, че „съществува сериозна опасност от „неблагоприятна ситуация“, тъй като дипломатическият статут на [пренебрегнатия родител] е в ущърб на възможността на турските съдилища правилно да определят родителските права върху детето“. Съдът констатира в точка 8, че „текстът на член 13, първа алинея, буква б) е в подкрепа на тълкуването, че понятието „неблагоприятна ситуация“ може да обхваща ситуации, при които единият родител се опитва да върне дете в държава, в която съдилищата не са в състояние да се произнесат по упражняването на родителските права“, но че отвеждащият родител не е успял да установи наличието на „неблагоприятна ситуация“ според фактическите обстоятелства по настоящия случай (точка 11).

на достъпа до съдебно производство в кратки срокове след връщането. Сам по себе си фактът, че родителят може да не е в състояние да си позволи да бъде представяван от адвокат, се счита за недостатъчен за установяването на липса на ефективен достъп до правосъдие¹⁰³. Във всеки случай, тъй като конвенцията се основава на взаимно доверие между държавите, при оценките по производствата за връщане не следва да се сравнява относителното качество на съдебните системи в двете държави (например по отношение на скоростта на производството).

iv. Медицински или семейни причини, касаещи отвеждащия родител

70. Когато са установени медицински причини, касаещи отвеждащия родител, може да се вземат предвид характеристиките и сериозността на здравословното състояние (физическо или психическо) и възможността за подходящо медицинско лечение в държавата на обичайно местопребиваване, за да се оцени по същество неспособността на отвеждащия родител да се върне¹⁰⁴. Ако необходимото лечение е достъпно или може да бъде уредено, твърдените пречки за връщането на отвеждащия родител може да бъдат отстранени. Възможно е обаче да има случаи, когато наличието на медицинско лечение може да не е достатъчно, за да се отстранят пречките пред връщането на отвеждащия родител. Такъв може да бъде например случаят, когато съществува риск психическото здраве на отвеждащия родител сериозно да се влоши¹⁰⁵, ако той се върне в държавата на обичайно местопребиваване. В такива случаи съдът ще трябва да оцени твърдяната сериозна опасност за детето, както е описано по-горе в точки 63–66. Като част от своята оценка съдът ще вземе предвид всички охранителни мерки, за да предпази детето от сериозна опасност след връщането му в държавата на обичайно местопребиваване.

¹⁰³ Вж. например решение по дело *F./M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* (вж. по-горе бележка под линия 74), точка 15, където отвеждащият родител твърди, че връщането би поставило децата в неблагоприятна ситуация, произтичаща от нейното положение спрямо френската правна система. Тя твърди, че няма да може да си осигури адвокат, че съдилищата и съветниците от службите за социалните грижи във Франция са против нея, че не е успяла да ги убеди да признаят или да разгледат нейните подробни твърдения и че предвид мнението им за партньора, с когото живее понастоящем, тя е изправена пред риск третото ѝ дете да ѝ бъде отнето и поставено под грижите на държавата. Съдът е постановил в точка 18, че е „почти невъзможно да се твърди без конкретни и подробни доказателства, че правният процес във [Франция] сам по себе си би могъл да създаде неблагоприятна ситуация; с други думи трябва да се изтъкнат действителните обстоятелства на неблагоприятната ситуация“. Съдът е постановил в точка 19, че „вежливостта и зачитането на политиката, заложена в конвенцията, [го] задължава [...], освен ако не са налице най-убедителните и неоспорими доказателства за противното, да определи, че френските съдилища са също толкова способни да разследват справедливо и да се произнесат по конкуриращите се претенции на страните“.

¹⁰⁴ Вж. например решение по дело *LPQ/LYW* [2014] HKCU 2976, 15 декември 2014 г., High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Китай) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CNh 1302], в което отвеждащият родител твърди, че не може да се върне в Япония, тъй като това би го „пречупило психически“, а връщането на децата без него, който основно полага грижи за тях, би ги поставило в неблагоприятна ситуация, също и заради натоварения работен график на пренебрегнатия родител, липсата на привързаност към децата от негова страна и лошия му нрав. Съдът е отхвърлил необоснованите твърдения на отвеждащия родител, като в точка 48 е посочил, че член 13, първа алинея, буква б) основно се отнася до детето, а не до въздействието на връщането върху отвеждащия родител; Вж. решение по дело *Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)* (вж. по-горе бележка под линия 50), където съдът констатира, че ако психичното здраве на отвеждащия родител се влоши, това би довело до сериозна опасност от психическо увреждане на децата, но че са въведени подходящи охранителни мерки за преодоляване на тези опасения, включително поетите от пренебрегнатия родител задължения да предостави на разположение семейния дом за обитаване само от отвеждащия родител и децата и да осигури финансова подкрепа.

¹⁰⁵ Вж. например решение по дело *Director-General, Department of Families/R.S.P.* [2003] FamCA 623, 26 август 2003 г., Full Court of the Family Court of Australia (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 544], където въз основа на неоспорими доказателства от психиатър съдът констатира, че ако детето бъде върнато, това би довело до сериозна опасност отвеждащият родител да извърши самоубийство и че ефектът от самоубийството на отвеждащия родител върху детето би бил опустошителен. Вж. също: решение по дело *Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)* [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14 март 2012 г., United Kingdom Supreme Court (Върховен съд на Обединеното кралство) (Англия и Уелс) (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 1147], където по време на съдебния процес съдът е приел медицински доказателства, че здравето на отвеждащия родител, който страда от посттравматичен стрес, известен като „синдром на жените жертви на домашно насилие“, би се влошило още повече, ако тя трябва да се върне в Австралия и предвид нестабилното ѝ психично здраве предложените охранителни мерки няма да предотвратят сериозната опасност детето да бъде поставено в неблагоприятна ситуация, ако бъде върнато в Австралия.

71. Отвеждащият родител може да твърди, че не е в състояние да се върне в държавата на обичайно местопребиваване, тъй като е създал ново семейство в замолената държава¹⁰⁶. Когато отвеждащият родител е майката, нейното твърдение може да включва факта, че чака дете или има новородено дете, което кърми. Ако отвеждащата майка твърди, че обстоятелствата не ѝ позволяват да предприеме действия за връщането си, съдът ще трябва да оцени нейните твърдения за съществуването на сериозна опасност за детето, както е описано в точки 63—66. В такива случаи фактът, че майката би била изправена пред неприятна дилема, не може да се счита за достатъчен, за да се стигне до заключението, че връщането на по-голямото дете би го изложило на сериозна опасност¹⁰⁷.

v. Недвусмислен отказ за връщане

72. В някои ситуации отвеждащият родител недвусмислено твърди, че няма да се върне в държавата на обичайно местопребиваване и че раздялата му с детето, ако то бъде върнато, е неизбежна. В такива ситуации, макар че връщането на отвеждащия родител с детето в повечето случаи би предпазило детето от сериозната опасност, всяко усилие да бъдат въведени охранителни мерки или други мерки за улесняване на връщането на родителя може да се окаже неефективно, тъй като съдът по принцип не може да принуди родителя да се върне. Трябва да се подчертае, че по правило не следва да се допуска родителят да създава ситуация, която води до потенциални заплахи от увреждане за детето — поради незаконното му прехвърляне или задържане — и след това да разчита на нея, за да установи наличие на сериозна опасност.¹⁰⁸

e. Раздяла на детето с неговите братя и сестри

73. Съдът, сезиран по производството за връщане, може да разгледа твърдение за наличието на сериозна опасност, произтичаща от евентуална раздяла с братята и сестрите в случаите, когато например един/една от тях възрази да бъде върнат(а) съгласно член 13, втора алинея и съдът разглежда възможността да откаже неговото/нейното връщане на това основание¹⁰⁹. В друг сценарий съдът може да постанови, че дадено дете е незаконно прехвърлено или задържано от отвеждащия родител, заедно с (доведения/доведената) брат/сестра на детето, за когото/която не е подадена молба за връщане или за когото/която конвенцията не се прилага (например когато детето е навършило 16 години или когато пренебрегнатият родител няма право на упражняване на родителски права по отношение на това дете, както е определено в конвенцията).

¹⁰⁶ Вж. например решение по дело *Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)* [1999] 1 FLR 1145, 2 декември 1999 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 269], където съдът е постановил, че съдията на първа инстанция е допуснал грешка, като е отдал прекалено голямо значение на факта, че новият партньор на отвеждащия родител не би бил в състояние да се върне в държавата на обичайно местопребиваване по имиграционни причини, и че отвеждащият родител и нейният партньор, които са били наясно с потенциалните проблеми, са създали неблагоприятни условия, на които сега искат да се позоват.

¹⁰⁷ Вж. например решение по дело *Director-General Department of Families, Youth and Community Care and Hobbs*, 24 септември 1999 г., Family Court of Australia at Brisbane (Австралия) [референтен номер INCADAT: HC/E/AU 294], където се твърди, че детето би било изложено на сериозна опасност, тъй като отвеждащият родител [майката] не желае и действително не е в състояние да се върне в Южна Африка. Това се дължи на факта, че след като е пристигнала в Австралия, тя е родила второ дете, което все още кърми. Освен това новият ѝ партньор е отказал да разреши новороденото му дете да отиде в Южна Африка. Съдът е постановил, че отвеждащият родител до голяма степен сама е създавала ситуацията, в която се намира, и че неприятната дилема за нея не води до заключение, че връщането на по-голямото дете би го изложило на сериозна опасност.

¹⁰⁸ Вж. например решение по дело *Director General, Department of Community Services Central Authority/J.C. u J.C. u T.C.*, 11 юли 1996 г., Full Court of the Family Court of Australia at Sydney (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 68]. Вж. също решение по дело *G., P. C. s. H., S. M. s/reintegro de hijos* (вж. по-горе бележка под линия 81), където съдът е постановил, че ако се допусне механизмът за връщане да се деактивира автоматично единствено заради отказа на отвеждащия родител да се върне, това би подчинило създадената от международната общност система на едностранната воля на ответника.

¹⁰⁹ Вж. например решение по дело *In the Matter of L.L. (Children)*, 22 май 2000 г., Family Court of New York (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 273].

74. В някои случаи раздялата с братя и сестри може да бъде трудна и да има отрицателни последици за всяко от децата. При анализа по член 13, първа алинея, буква б) обаче вниманието е съсредоточено върху това дали раздялата би засегнала детето по такъв начин и в такава степен, че да представлява сериозна опасност след връщането¹¹⁰. Този анализ трябва да се направи за всяко дете поотделно, без да се превръща в анализ на „висшите интереси“¹¹¹. Следователно раздялата с братя и сестри, произтичаща от отказа за връщане на едно дете (независимо от правното основание за връщането), обикновено не води до установяване на сериозна опасност за другото дете¹¹².
75. Както е посочено в точка 72, по правило не следва да се допуска родителят да създава ситуация, която води до потенциални заплахи от увреждане за детето — поради незаконното му прехвърляне или задържане — и след това да разчита на нея, за да твърди, че е налице сериозна опасност. Това се отнася не само за твърдения за наличие на сериозна опасност от увреждане в резултат на раздяла на детето с родител, но и за твърдения относно раздялата с неговите братя и сестри. Поради това във всеки отделен случай съдилищата следва да преценят дали евентуалната раздяла с братята и сестрите поради връщането само на едното дете произтича от действията или поведението на отвеждащия родител, например когато отвеждащият родител по същество реши да не върне брата или сестрата, чиято ситуация не е обхваната от конвенцията¹¹³, не защото това връщане е невъзможно или би причинило вреда за брата или сестрата, а за да може да твърди, че би съществувала сериозна опасност за другото дете, за което е сезиран съдът, позовавайки се на евентуална раздяла с братята и сестрите, ако съдът разпорежи връщането на детето. В такива случаи съдилищата следва да бъдат особено внимателни при оценяването на твърдението за наличие на сериозна опасност, за да не допуснат родителят да се възползва от ситуация, произтичаща от неговите действия или поведение¹¹⁴.
76. В случай, включващ по-специално евентуална раздяла с братята и сестрите, съдилищата следва също така да вземат предвид, че разпореждането за връщане не трябва да води до прекратяване на контакта между децата или до постоянна раздяла с братята и сестрите¹¹⁵. Възможно е чрез споразумение или чрез разпореждане на съда в държавата на обичайно местопребиваване или на съда, който е сезиран по производството за връщане, детето да поддържа контакт с братята и сестрите си лично или по друг начин. Съдилищата следва да вземат предвид, че съдилищата на държавата на обичайно местопребиваване ще имат възможността, като част от пълната оценка на висшите интереси на детето при производството за присъждане на родителски права след връщането, да преценят къде следва да пребивават братята и сестрите и дали те следва да пребивават заедно.

¹¹⁰ Вж. например решение по дело *O./O.* 2002 SC 430, 3 май 2002 г., Outer House of the Court of Session of Scotland (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKs 507], където се твърди, че децата биха изпитали трудности да се върнат в Ирландия, по-специално защото ще бъдат отделени от трите деца на новия партньор на отвеждащия родител, но не е установена конкретна или определена сериозна опасност от психическо или физическо увреждане. Вж. също решение по дело *Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)* [2000] 2 F.L.R. 192, 18 април 2000 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 270], където съдът е постановил, че връщането само на по-малкото дете би го поставило в неблагоприятна ситуация. То е преживяло много трудности заедно със сестра си, която понякога е била неговата „малка майка“, и зависи от нея. При тези обстоятелства съдът е заключил, че е установена сериозна опасност за по-малкото дете.

¹¹¹ *Chalkley/Chalkley* (1995) ORFL (4th) 422, 13 януари 1995 г., Court of Appeal of Manitoba (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 14], където съдът отбелязва, че член 13 се прилага за „дете“, което е обект на молба за връщане. Той не се прилага „деца“ или „братя и сестри“.

¹¹² Вж. например решение по дело *LM/MM Nevo*, RFaMA 2338/09, 3 юни 2009 г., Supreme Court (Върховен съд) (Израел) [референтен номер в INCADAT: HC/E/IL 1037].

¹¹³ Вж. по-горе точка 73.

¹¹⁴ Вж. например решение по дело *DZ/YVAMVD*, RFaMA 2270, 30 май 2013 г., Supreme Court (Върховен съд) (Израел) [референтен номер в INCADAT: HC/E/IL/1211].

¹¹⁵ Вж. например решение по дело *K.M.A./Secretary for Justice* (вж. по-горе бележка под линия 79).

**Добри практики за
съдилищата при
разглеждането на
случаи по член 13,
първа алинея, буква б)**

77. Всички добри практики, споделени в този раздел на ръководството, следва да се вземат предвид само ако са подходящи и разрешени съгласно съответните закони и процедури на всяка договаряща държава и ако съдът прецени, че са подходящи за конкретния случай.

1. Водещ принцип: ефективно управление на случаите

78. Целта на този раздел е да се установят добри практики, които са предназначени да подпомогнат способността на съда да разглежда твърдения за сериозна опасност ефективно, много целенасочено и бързо. Добрите практики са представени като част от ефективното управление на случаи с цел да се гарантира, че производствата остават съсредоточени върху ограничения предмет/обхват на производството за връщане, включително по отношение на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, и да се ускори решаването на въпроса.
79. Ефективното управление на случаи дава възможност на съда да наблюдава и да планира управлението и напредъка по случаите, за да гарантира, че са налице всички предпоставки за тяхното незабавно разглеждане и няма ненужно забавяне на производството. То включва обмен на информация или срещи на съда със страните и/или техните адвокати на ранен етап от производството за връщане и по време на цялото производство, когато е необходимо.
80. Управлението на случаи следва да започне възможно най-рано и да продължи, най-малко докато бъде произнесено решението за връщане или дори докато разпореждането бъде изпълнено принудително или по друг начин, в зависимост от ролята на съдилищата на етапа на принудително изпълнение и когато е целесъобразно съгласно националните закони и процедури. Отговорност на съдията е производството, образувано съгласно конвенцията, да бъде проведено възможно най-бързо. Това включва произнасяне на решение възможно най-бързо и предприемане на всички стъпки, за да се гарантира, че разпорежданията са под такава форма, която осигурява влизането им в сила възможно най-скоро.
81. Като част от ефективното управление на случаите и когато това е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури, съдът следва:
- да гарантира, че спорните въпроси са установени на ранен етап, така че страните да могат да представят съответните доказателства;
 - да прецени дали от/чрез централния орган на замолената държава и/или на молящата държава може да бъде получена информация или съдействие във връзка с твърденията на двете страни и/или относно наличието на охранителни мерки за преодоляване на сериозната опасност, както и да улесни организацията за връщането на детето;
 - да прецени дали чрез Международната Хагска мрежа на съдиите или, когато е приложимо, чрез пряк обмен на информация между съдилищата¹¹⁶ може да бъде получена информация или съдействие във връзка с твърденията на двете страни и/или относно наличието на охранителни мерки за преодоляване на сериозната опасност, както и да улесни организацията за връщането на детето.

¹¹⁶ Вж. Новите насоки относно обмена на информация между съдилищата (цитирани по-горе в бележка под линия 1).

2. Добри практики за управление на случаите

а. Определяне на спорните въпроси, имащи отношение към случая, на ранен етап

82. Съществено е спорните въпроси, имащи отношение към случая, да бъдат определени с точност, за да може да се ограничат естеството и обемът на доказателствата и доводите, които трябва да бъдат представени. Като част от управлението на случаите на ранен етап¹¹⁷ и когато това е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури, съдията следва:

- да установи кои са спорните въпроси, имащи отношение към случая;
- да установи предмета на спора и да се увери, че страните ще ограничат представените от тях доказателства до необходимото съгласно ограничения обхват на изключението, ако се позовават на него;
- да установи каква информация/доказателства възнамеряват да представят страните;
- да установи всички фактически обстоятелства, по които е постигнато съгласие или не са оспорени.

б. Извънсъдебно уреждане на спора

83. Ефективното управление на случаите предполага да се обсъди уреждането на спора и на страните да бъдат дадени възможности да го уредят по процедури, различни от съдебно производство¹¹⁸. В зависимост от съответните закони, процедури и практики на всяка държава може да съществуват възможности за медиация¹¹⁹ или други алтернативни способи за уреждане на спорове, които да помогнат на родителите да постигнат съгласие относно мерките за връщането или невръщането на детето, и ако е уместно, относно съществени въпроси, които може да включват мерки за преместване на детето в замолената държава и осъществяване на контакти с пренебрегнатия родител. Като част от управлението на случаите на ранен етап от производството за връщане, на който са на разположение медиация или други алтернативни способи за уреждане на спорове, и когато това е целесъобразно съгласно националните закони и процедури, съдът следва:

- да оцени внимателно, както се изисква обикновено, дали са подходящи медиация или други алтернативни способи за уреждане на спорове¹²⁰. Тези оценки може да бъдат особено важни, когато са отправени твърдения за сериозна опасност поради домашно насилие или насилие в семейството, за да се установи дали конкретният случай е подходящ за медиация¹²¹;

¹¹⁷ В много юрисдикции е организирано предварително изслушване за разглеждане на тези спорни въпроси.

¹¹⁸ Например в Нидерландия медиацията между отвеждащия родител и пренебрегнатия родител е включена в производството за връщане съгласно Хагската конвенция, вж. решения по дела K.L. Wehrung и R.G. de Lange-Tegelaar в *The Judges' Newsletter on International Child Protection* (Бюлетин на съдиите в областта на международната закрила на детето) том XVI, пролет 2010 г. (на разположение на уебсайта на HCCH < www.hcch.net > в раздел „Publications“ („Публикации“), под рубрика „Judges Newsletter“ („Бюлетин на съдиите“), стр. 45–48.

¹¹⁹ Относно медиацията по случаи на международно отвлечане на деца вж.: HCCH, *Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention – Mediation* (Ръководството за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г. — медиация), Хага, 2012 г. (наричано по-нататък „Ръководството за добри практики в областта на медиацията“) (също на разположение на уебсайта на HCCH, вж. електронната препратка в бележка под линия б).

¹²⁰ По принцип е важно да се гарантира, че медиацията не поставя в неблагоприятно положение никоя от страните и всеки случай следва да се оценява по отношение на това дали е подходящ за медиация; вж. пак там, напр. в раздели 1.2 и 2.1 и глава 10.

¹²¹ Някои държави членки не разрешават медиация в случаи, в които се твърди, че има домашно насилие (независимо дали е доказано, че твърдението е вярно, или не), или разрешават медиация в тези случаи при определени условия. В Испания например съгласно *Ley Orgánica 1/2004* медиация не се провежда в случаи, в които се твърди, че има домашно насилие. В Съединените щати всеки щат има различни правила, уреждащи медиацията, които може да включват правила относно разглеждането на случаи, при които има твърдения за домашно насилие; в рамките на някои програми за медиация не се провежда медиация в случаи, свързани с тежки прояви на домашно насилие. Вж. раздел 19.4 от профилите на държавите

- да насърчава страните да обмислят използването на медиация или други алтернативни способи за уреждане на спорове;
- да гарантира чрез определяне на стриктни срокове, че медиацията или другите алтернативни способи за уреждане на спорове, когато се считат за подходящи и когато е налице необходимият експертен опит, не забавят ненужно провеждането и навременното приключване на производството за връщане¹²². Например ако пренебрегнатият родител възнамерява да присъства лично на заседанието на съда, неговото присъствие в замолената държава би могло да се използва за целите на медиацията, която може да се проведе в много ограничен отрязък от време преди заседанието на съда. Медиаторите, които предлагат съдействие в такива случаи, следва да бъдат готови да се явят в много кратък срок.

След предварителна съдебна оценка квалифицирани медиатори следва да извършат подробна оценка на пригодността за медиация.

в. Участие на страните в производството

84. Гарантирането на справедливост, така че всички страни, независимо дали са представени от адвокат, да могат да участват пълноценно и ефективно и да представят цялата информация/доказателства, без да причинят ненужно забавяне, е ключов елемент от ефективното управление на случаите. Възможно най-рано и когато това е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури, съдът следва по-специално:

- да установи дали пренебрегнатият родител е бил запознат с естеството на твърденията за сериозна опасност от становищата на страната, която се противопоставя на връщането, или от адвокат, или ако е целесъобразно — от централния орган, и дали може да участва в производството по начин, който се определя от съда¹²³;
- да установи дали пренебрегнатият родител ще се яви лично и/или ще бъде представляван от адвокат, особено ако молителят е централният орган или, когато е приложимо, прокуратурата;
- да определи, когато е приложимо, процедурата, по която страните ще разглеждат, обменят и връчват документи, ако тя вече не е посочена в законодателството.

за Испания и Съединените щати (цитирани по-горе в бележка под линия 39). Вж. също Ръководството за добри практики в областта на медиацията (цитирано по-горе в бележка под линия 119), глава 10, точка 266.

¹²² Вж. Ръководството за добри практики в областта на медиацията (пак там), раздел 2.1. Вж. също Conclusions and Recommendations of the Fourth Meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (22-28 March 2001) (Заклучения и препоръки от Четвъртото заседание на Специалната комисия, натоварена с извършването на преглед във връзка с действието на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 25 октомври 1980 г. (22—28 март 2001 г.), ЗИП № 1.11, в които се посочва, че „мерките за подпомагане на процеса по обезпечаване на доброволното връщане на детето или за улесняване на извънсъдебното уреждане на спора не следва да водят до ненужно забавяне на производството за връщане“, което е подчертано отново в Conclusions and Recommendations of the Fifth Meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and co-operation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children (30 October – 9 November 2006) (Заклучения и препоръки от Петото заседание на Специалната комисия, натоварена с извършването на преглед във връзка с действието на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 25 октомври 1980 г. и практическото изпълнение на Хагската конвенция за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на детето от 19 октомври 1996 г. (30 октомври—9 ноември 2006 г.), ЗИП № 1.3.1. Всички заключения и препоръки на Специалната комисия, натоварена с извършването на преглед във връзка с действието на Хагската конвенция от 1980 г., са на разположение на уебсайта на НССН (вж. електронната препратка, посочена в бележка под линия 17).

¹²³ Присъствието и на двете страни носи предимства; ако то не е възможно, някои юрисдикции осигуряват други средства за комуникация, като видеооферентна връзка, при спазване на съответните закони и процедури на въпросните държави.

85. Законното представителство, особено чрез специализирани адвокати, винаги е полезно, но дали е необходимо страните по производството за връщане да бъдат представлявани от адвокат и дали е налице правна помощ или представителство *pro bono*, зависи от съответните национални закони и практики¹²⁴.

г. Участие на детето в производството

86. След приемането на конвенцията са внесени промени в международните правни уредби. Така например приемането на КПД на ООН е оказало влияние на световно равнище върху такива въпроси като участието на децата в производството за връщане съгласно Хагската конвенция от 1980 г. в юрисдикциите, които са страна и по КПД на ООН, включително когато е приложено изключението по член 13, първа алинея, буква б)¹²⁵.
87. Въпросът дали и как се изслушва детето и как неговото мнение се получава и представя пред съда е уреден различно в зависимост от националните процедури и практики на договарящите държави. В някои държави членки детето се изслушва пряко от съда, а в други се провежда събеседване между детето и специалист, който след това докладва мнението на детето пред съда. В такива случаи лицето, което изслушва или провежда събеседване с детето, следва да има подходящата квалификация за тази задача и следва да притежава специфични познания относно Хагската конвенция от 1980 г., производството за връщане и ограничения обхват на изключението по член 13, първа алинея, буква б)¹²⁶.
88. Като част от ефективното управление на случаите и когато това е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури, съдът следва:
- да прецени, когато това е целесъобразно и подходящо, дали трябва да бъде определен отделен представител на детето¹²⁷;

¹²⁴ Вж. член 26, както и таблицата на състоянието на държавите, които са направили резерва по този член в съответствие с член 42 и съответно не са задължени да предоставят безплатна правна помощ, освен ако това не е предвидено от съответната система за правна помощ. В член 7, втора алинея, буква г) от конвенцията е предвидено, че централните органи, директно или чрез посредничество, предприемат всички необходими мерки „да предоставят или да улеснят предоставянето на правна помощ или консултации, включително участието на адвокат или юридически съветник, когато обстоятелствата налагат това“. За повече информация вж. например Ръководството за добри практики в работата на централния орган (цитирано по-горе в бележка под линия 6), раздел 4.13. Във всички случаи съдилищата трябва да гарантират, че на всяка страна е предоставена справедлива възможност да представи и да оспори доказателства и нейните становища да бъдат разгледани от съда, независимо дали страната е представена от адвокат, или не. Информация относно законното представителство и правната помощ във връзка с молбите за връщане е включена в профилите на държавите (цитирани по-горе в бележка под линия 39), раздел 8.

¹²⁵ Вж. например член 12 от КПД на ООН. На регионално равнище с приемането на Регламент „Брюксел IIa“ в рамките на Европейския съюз (ЕС) е определен начинът, по който производството за връщане трябва да се осъществява в държавите — членки на ЕС, където се прилага регламентът (вж: Регламент (ЕО) № 2201/2003 от 27 ноември 2003 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000. Вж. по-специално член 11 от регламента. Регламент „Брюксел IIa“ е пряко приложим във всички държави — членки на ЕС, с изключение на Дания. Регламентът е преразгледан и заменен с Регламент (ЕС) № 2019/1111 от 25 юни 2019 г. (вж. по-горе в бележка под линия 64). В преработеният текст правото на децата да получат възможност да изразяват своето мнение е укрепено още повече).

¹²⁶ Вж. също заключенията и препоръките на Шестото заседание на Специалната комисия за практическото действие на конвенциите на НССН от 1980 г. и от 1996 г. (вж. електронната препратка, посочена в бележка под линия 17).

¹²⁷ В Нидерландия е установена практика съгласно член 250 от том 1 от Гражданския кодекс във всички случаи по конвенцията на НССН, в които участват деца на и над тригодишна възраст, да се назначава „настойник *ad litem*“. Този настойник *ad litem* — обикновено (детски) психолог и/или регистриран медиатор — представлява детето по време на последващата процедура (на първа инстанция и при обжалване), като изразява гласа на детето и оценява неговата зрялост и мярката, при която детето, изглежда, се чувства свободно да изрази мнението си. Същата практика съществува в Германия, където редовно се назначава „*Verfahrensbeistand*“ (настойник *ad litem*) при производства по Хагската конвенция от 1980 г. в съответствие с раздел 158 от Закона за производствата по семейни дела и за охранителните производства.

- да уведомява или насърчава страните, отделния представител на детето или назначен специалист да уведомяват детето относно текущия процес и евентуалните последици своевременно и по подходящ начин, като вземат предвид възрастта и степента на зрялост на детето;
- да предвиди инструменти при получаването на мнението на детето, като например семейни доклади (съобразени с ограничения обхват на производството за връщане), изготвени от подходящо квалифицирани специалисти, които да бъдат в помощ на съда при определяне тежестта, която следва да се отдаде на мнението на детето;
- да гарантира, че когато се взема решение за получаване на мнението на детето, процесът на получаването му не причинява ненужно забавяне при разглеждането на случая в производството за връщане, като определи стриктни срокове.

д. Доказателства

89. Една от цялостните цели на ефективното управление на случаите е съдът да приема само относими доказателства и събирането на информация и представянето на доказателства да не причиняват ненужно забавяне. Добрите практики, описани в този раздел, имат за цел да се помогне на съда за постигането на тези цели.

е. Доказателства от експерти

90. Особено що се отнася до доказателствата от експерти, тяхното използване следва да се ограничи до толкова, че да съответства на характера и на тесния обхват на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност. Като част от добрите практики за управление на случаите и когато това е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури и в конкретния случай, съдът следва:
- да обмисли създаването на списък на специалисти, които имат познания относно конвенцията, производството за връщане и специфичния характер на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, и които биха били на разположение в кратък срок;
 - да насърчава, когато и двете страни възнамеряват да представят експертни доказателства, използването на един подходящо квалифициран специалист, който е одобрен от страните или е назначен от съда, в зависимост от случая, вместо всяка страна да представя отделен специалист;
 - с помощта на страните и при първа възможност да оцени/обмисли дали даден въпрос, свързан с твърдения за съществуване на сериозна опасност, изисква експертно мнение/експертни доказателства; ако се счита, че е необходимо експертно мнение:
 - да установи специфичните въпроси относно това чие експертно мнение се търси, например чрез писмо с напътствия, разпореждане на съда или инструктаж;
 - да припомня на страните и на специалистите ограничения обхват на производството за връщане и тесния смисъл на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност, както и необходимостта от строго ограничаване на въпросите, по които те може да поискат да представят експертно мнение/експертни доказателства;
 - да определи крайния срок, до който експертното мнение трябва да бъде представено на съда и/или страните, устно или писмено, според случая, за да се гарантира, че няма ненужно забавяне;
 - когато съдът има правомощието да назначава специалиста, да избира подходящ специалист и да гарантира, че му е предоставена необходимата информация; и
 - да определи дата за продължаване на изслушването по случая и да гарантира, че специалистът ще бъде на разположение този ден, за да представи доказателствата и да даде информация, ако е необходимо;

- да обмисли възможността специалистът да докладва устно лично или чрез аудио- или аудиовизуална връзка, вместо писмено, за да се избегнат ненужни забавяния в производството.

ж. Съдействие от централните органи и пряк обмен на информация между съдилищата

91. Съгласно съответните закони и процедури и когато се счита за целесъобразно при оценяването на твърденията за сериозна опасност, съдилищата могат да поискат допълнителна информация от централните органи, за да разберат по-добре правната уредба или системата за закрила на детето, действаща в държавата на обичайно местопребиваване, или да изяснят някои твърдени факти¹²⁸. Съдилищата могат също така специално да поискат от централните органи налична информация относно социалното положение на детето. Те обаче трябва да избягват да искат от централните органи да предприемат проучвания или разследвания, които са извън техните функции и правомощия (вж. раздел IV).
92. Съдилищата може също така да получат съответната информация, като потърсят пряк обмен на информация, свързвайки се с други съдии в рамките на своята юрисдикция или със съдии в други договарящи държави. Във втория случай съдилищата може да прибегнат до Международната Хагска мрежа на съдиите, в която участват един или повече съдии от договарящите държави. Международната Хагска мрежа на съдиите улеснява обмена на информация и сътрудничеството между съдиите на международно равнище, така че да се подпомага ефективното действие на конвенцията. Съдиите могат да проверят на уебсайта на НССН дали има съдия в тяхната юрисдикция, който е член на Международната Хагска мрежа на съдиите¹²⁹. Ако това е така, съдиите следва да се свържат с колегите си в Международната Хагска мрежа на съдиите, за да потърсят пряк обмен на информация между съдилищата посредством мрежата и/или да получат подкрепа за тази цел. Съдиите, които възнамеряват да потърсят пряк обмен на информация между съдилищата, се приканват да се запознаят с документа „Нови насоки и общи принципи за обмен на информация между съдилищата“, публикуван от НССН¹³⁰. Ако е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури, централните органи може също така да са в състояние да помогнат за улесняването на прекия обмен на информация между съдилищата.

¹²⁸ Вж. например решение по дело *Kovacs/Kovacs* (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23 април 2002 г., Ontario Superior Court of Justice (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 760], където съдът е разпоредил адвокатите на страните да отправят съвместно искане към канадския федерален централен орган по въпросите на Хагската конвенция от 1980 г. да предприеме най-ефективните мерки, които са на разположение в държавата на обичайно местопребиваване, за да установи дали молителят е осъден, дали му е наложено наказание, както се твърди, и дали осъдителното решение е действително. Вж. също: решение по дело *M.G./R.F.*, 2002 R.J.Q. 2132, 23 август 2002 г., Quebec Court of Appeal (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 762], където адвокатът, представляващ централния орган на замолената държава, е уведомил съда, че финансовата подкрепа, платена от замолената държава, ще продължи да се предоставя на отвеждащия родител дори ако той е извън юрисдикцията за максимален период от шест месеца, с което се оборват неговите твърдения, че не разполага финансови или други ресурси.

¹²⁹ Вж. списъка на членовете на Международната Хагска мрежа на съдиите, който е на разположение на уебсайта на НССН (електронната препратка е посочена в бележка под линия 34).

¹³⁰ Вж. Новите насоки относно обмена на информация между съдилищата (цитирани по-горе в бележка под линия 1).

IV

**Добри практики за
централните органи при
разглеждането на
случаи по член 13,
първа алинея, буква б)**

93. Добрите практики, споделени в този раздел, следва да се вземат предвид само ако са разрешени съгласно съответните закони и процедури на отделната договаряща държава. Освен това не следва да се счита, че добрите практики, споделени в този раздел, налагат изрични задължения за централните органи на договарящите държави, които са извън предвидените в конвенцията (член 7).

1. Общи задължения на централните органи — оказване на съдействие и предоставяне на информация

94. Важна функция на централния орган е да предприеме всички необходими мерки, за да улесни започването на съдебно или административно производство с цел да се осъществи безопасното връщане на детето (член 7, втора алинея, букви е) и з). Начинът, по който централният орган изпълнява това задължение, е различен във всяка договаряща държава в зависимост от ролята, която му е дадена в съответната държава, и функциите и правомощията, предоставени от националното законодателство, съгласно което той е установен. Важна разлика е това, че в някои държави производството за връщане се образува от централния орган или прокуратурата с подаване на молба до съда, докато в други молбата до съда се подава от пренебрегнатия родител.
95. Като част от своите отговорности централните органи също така имат задължение да си сътрудничат помежду си и да съдействат за сътрудничеството между вътрешните органи за осигуряване на незабавното връщане на детето (член 7, първа алинея). В случаите, когато се прилага изключението по член 13, първа алинея, буква б), това сътрудничество може по-специално да позволи на централните органи, при спазване на съответните закони, да отговорят бързо на исканията на съда за предоставяне на информация относно наличието на охранителни мерки за защита на детето от сериозна опасност. Когато е уместно и целесъобразно и когато е разрешено от закона, централните органи може също така да обменят информация относно социалното положение на детето (член 7, втора алинея, буква г).

2. Ограничена роля на централните органи по отношение на изключението, свързано със съществуването на сериозна опасност

96. Оценката на фактически и правни въпроси, включително всички твърдения съгласно член 13, първа алинея, буква б), е въпрос от изключителната компетентност на съда, който взема решение относно молбата за връщане¹³¹. Това е важно, за да се определи какво не влиза в задълженията на централния орган: в задълженията на централния орган не влиза да оценява твърденията или да предприема

¹³¹ Вж. „Table of Conclusions and Recommendations of previous Meetings of the Special Commission (SC) on the 1980 Child Abduction Convention and the 1996 Child Protection Convention (1989 (1st SC), 1993 (2nd SC), 1997 (3rd SC), 2001 (4th SC), 2002 (follow-up SC), 2006 (5th SC), 2011-2012 (6th SC))“, Prel. Doc. No 6 of July 2017 for the attention of the Seventh Meeting of the Special Commission on the practical operation of the 1980 Child Abduction Convention and of the 1996 Child Protection Convention (October 2017), (Таблица със заключения и препоръки от предходни заседания на Специалната комисия (СК) за практическото действие на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г. и Хагската конвенция за закрила на детето от 1996 г. (1989 г. (1-ва СК), 1993 г. (2-ра СК), 1997 г. (3-та СК), 2001 г. (4-та СК), 2002 г. (следваща SC), 2006 г. (5-а СК), 2011—2012 г. (6-а СК), Предварителен документ № 6 от юли 2017 г. на вниманието на Седмото заседание на Специалната комисия за практическото действие на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г. и Хагската конвенция за закрила на детето от 1996 г.), точка 38 „Специалната комисия отново подчертава, че: а) при изпълняването на функциите си във връзка с приемането на молби централните органи следва да вземат под внимание факта, че оценката на фактически и правни въпроси (като обичайното местопребиваване, наличието на право на упражняване на родителски права или твърдения за домашно насилие) по принцип е въпрос от компетентността на съда или на други органи, които вземат решение по молбата за връщане; б) [...]“, вж. Зип № 13 на СК от 2011 г. и Зип № 1.1.3 на СК от 2006 г. (на разположение на уебсайта на HCCH, електронната препратка е посочена в бележка под линия 17).

действия по оценяване на твърденията съгласно член 13, първа алинея, буква б)¹³². Следователно централният орган трябва да внимава да не забави производството, като предприема инициативи, които не са необходими, особено в държави, в които самият централен орган или упълномощен орган отговаря за образуването на производството пред съда. Ако обаче това попада във функциите и правомощията му и без да забавя започването на съдебното производство, централният орган следва в началото на процеса на връщане да предприеме действия за събиране на информация, която вероятно ще е необходима или ще се изисква за своевременно оказване на съдействие на съда, и да избягва отлагането на производството, за да събере тази информация.

3. Добри практики за централния орган на молещата държава

97. Като част от добрите практики, когато от централния орган на молещата държава бъде поискано и когато това е уместно съгласно съответните закони и процедури, той следва да бъде готов:

- да предостави информация относно законите и процедурите в собствената си юрисдикция;
- да представи доклад относно социалното положение на детето, ако е уместно и целесъобразно и ако е разрешено от закона тази информация да се споделя;
- при поискване, ако е уместно и целесъобразно и ако е разрешено от закона, да предостави фактическа информация относно определени обстоятелства в молещата държава;
- да предостави информация относно осигуряването на необходимите и подходящи административни мерки за обезпечаване безопасното връщане на детето и да съдейства за тяхното изпълнение;
- да действа във възможно най-кратък срок и да предприеме всички необходими стъпки, за да спази крайните срокове, определени от съда, така че да не се причинява ненужно забавяне; да предостави информация на органите в молещата държава, за да може във възможно най-голяма степен да се улесни ефективността на охранителните мерки, като например уведомяването на съответните органи за закрила на детето относно предстоящото пристигане на детето, за да може да се предприемат необходимите действия за преодоляване на сериозната опасност.

4. Добри практики за централния орган на замолената държава

98. Като част от добрите практики и когато това е целесъобразно съгласно съответните закони и процедури, централният орган на замолената държава следва да бъде готов:

- незабавно да уведомява централния орган на молещата държава относно всяка поискана от съда информация и относно срока, определен от съда, за предоставянето ѝ;
- редовно и при необходимост да уведомява централния орган на молещата държава относно значими въпроси, включващи напредъка и резултатите, както и относно всички изисквания, определени от съда във връзка с разпореждането за връщането на детето, „огледални“ разпореждания или други разпореждания за защита на детето от сериозна опасност, и да улеснява безопасното връщане на детето;
- да действа във възможно най-кратък срок и да предприема всички необходими стъпки, за да спазва крайните срокове, определени от съда, така че да не се причинява ненужно забавяне.

¹³²

Член 27 от конвенцията, с който на централния орган се дава много ограничена свобода на преценка да отхвърли молба за връщане, съответно не следва да се тълкува като разрешаващ на централния орган да откаже да приеме молба за връщане въз основа на твърдение за сериозна опасност.

V

Полезни източници

99. С цел да придобият знания или да повишат знанията и разбирането си относно тълкуването и прилагането на член 13, първа алинея, буква б), съдилищата, централните органи и други страни може да направят справка в следните източници:

1. **Обяснителния доклад относно Хагската конвенция от 1980 г.**

100. Обяснителният доклад относно конвенцията¹³³, в който наред с другото е предоставена информация относно подготвителната работа и обстоятелствата около сключването на конвенцията, може да се използва като допълнително средство за тълкуването ѝ¹³⁴.

2. **Документите във връзка с Четиринадесетата сесия (1980 г.)**

101. *Документите във връзка с Четиринадесетата сесия*¹³⁵, които включват Обяснителния доклад, съдържат всички подготвителни материали, водещи до приемането на текста на конвенцията, като например предварителни документи и работни документи, изготвени от делегации, които са присъствали на сесиите, както и протоколи от заседанията на сесията. Тези документи могат да се използват като допълнителни средства за тълкуване на конвенцията¹³⁶.

3. **Базата данни за международно отвлечение на деца (INCADAT)**

102. INCADAT¹³⁷ е създадена, за да се улеснят взаимното разбиране и по-последователното тълкуване на конвенцията. Тя е на разположение онлайн безплатно на английски, френски и испански език. INCADAT съдържа резюмета и пълните текстове на важни решения, свързани с международното отвлечение на деца от цял свят. В базата данни са представени компендиуми със сбити правни анализи на въпроси, които често подлежат на съдебен спор и съдебно тълкуване в производства за връщане, включително по член 13, първа алинея, буква б)¹³⁸.

4. **Ръководствата за добри практики, публикувани от HCCH**

103. Освен настоящото ръководство, Хагската конференция по международно частно право (HCCH) е публикувала други ръководства за добри практики¹³⁹, свързани с конвенцията, които може да са полезни за съдилищата, централните органи и други страни, които тълкуват и прилагат член 13, първа алинея, буква б):

¹³³ Цитиран по-горе в бележка под линия 10.

¹³⁴ Вж. член 31 от *Виенската конвенция за правото на договорите от 23 май 1969 г.*

¹³⁵ Цитирани по-горе в бележка под линия 10.

¹³⁶ Вж. член 32 от *Виенската конвенция за правото на договорите от 23 май 1969 г.*

¹³⁷ На разположение на адрес < www.incadat.com >.

¹³⁸ За анализ на член 13, първа алинея, буква б) вж. уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел "Child Abduction", под рубрики „The Convention“ („Конвенцията“), „Case Law Analysis“ („Анализ на съдебната практика“), „Exceptions to Return“ („Изключения по отношение на връщането“), „Grave Risk of Harm“ („Сериозна опасност от увреждане“).

¹³⁹ Всички упоменати публикации са на разположение на уебсайта на HCCH на адрес < www.hcch.net > в раздел „Publications“ („Публикации“), под рубрика „Guides to Good Practice“ (Ръководства за добри практики).

- Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part I – Central Authority Practice (Ръководство за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част I — Работа на централния орган);
- Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part II – Implementing Measures (Ръководство за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част II — Мерки за прилагане);
- Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part III – Preventive Measures (Ръководство за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част III — Превантивни мерки);
- Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part III – Enforcement (Ръководство за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част III — Принудително изпълнение);
- Guide to Good Practice under the 1980 Hague Child Abduction Convention: Part III – Mediation (Ръководство за добри практики в контекста на Хагската конвенция относно отвлечането на деца от 1980 г.: Част V — Медиация); и
- Transfrontier Contact Concerning Children – General Principles and Guide to Good Practice (Общи принципи и ръководство за добри практики в областта на трансграничните контакти, свързани с деца).

5. Международната Хагска мрежа на съдиите

104. Създаването на Международната Хагска мрежа на съдиите, специализирана по семейни въпроси, беше предложено за първи път на семинара De Ruwenberg за съдии през 1998 г. относно международната закрила на деца. Беше отправена препоръка съответните органи (например председатели на съдилищата или други служители, когато това е целесъобразно в рамките на различните правни култури) в различните юрисдикции да определят един или повече магистрати, които да действат като канал за комуникация и сътрудничество с техните национални централни органи, други съдии в техните юрисдикции и съдии в други договарящи държави, поне първоначално, във връзка с въпросите, които са от значение за Хагската конвенция от 1980 г. Международната Хагска мрежа на съдиите улеснява обмена на информация и сътрудничеството между съдиите на международно равнище, за да се гарантира ефективното действие на конвенцията. Съдиите се приканват да направят справка със списъка на членовете на Международната Хагска мрежа на съдиите, който е на разположение на уебсайта на НССН¹⁴⁰.

6. Бюлетина на съдиите в областта на международната закрила на детето

105. С *Бюлетина на съдиите* се гарантира разпространението на информация, свързана със съдебното сътрудничество в областта на международната закрила на детето. Той беше публикуван за първи път от НССН през 1999 г. Понастоящем бюлетинът се публикува два пъти годишно¹⁴¹.

¹⁴⁰ Вж. списъка на членовете на Международната Хагска мрежа на съдиите, който е на разположение на уебсайта на НССН (вж. електронната препратка, посочена в бележка под линия 34).

¹⁴¹ Всички томовете на *Бюлетина на съдиите* са на разположение на английски и френски език, а определени томовете — и на испански език, на уебсайта на НССН (вж. електронната препратка, посочена в бележка под линия 118). В том V от *Бюлетина на съдиите* е обърнато особено внимание на член 13, първа алинея, буква б).

7. Документи, изготвени от национални органи

106. През годините националните съдебни органи са публикували процесуални наръчници и подобни документи, които да бъдат в помощ на съдилищата при разглеждането на тези сложни случаи, например:

- електронния процесуален наръчник, публикуван от Националния институт на правосъдието на Канада (National Judicial Institute of Canada)¹⁴²;
- Националния процесуален наръчник на Австралия в областта на домашното насилие и насилието в семейството (National Domestic and Family Violence Bench Book of Australia)¹⁴³;
- Аржентинския протокол за действието на конвенциите относно международното отвлечение на деца¹⁴⁴;
- електронното ръководство, публикувано от Главната прокуратура на Бразилия¹⁴⁵.

¹⁴² The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, National Judicial Institute Electronic Bench Book, National Judicial Institute (Харската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечение на деца от 1980 г., Електронен процесуален наръчник на Националния институт на правосъдието, Национален институт на правосъдието), актуализиран през май 2018 г.

¹⁴³ Този процесуален наръчник е на разположение на адрес: < <https://aija.org.au/publications/national-domestic-and-family-violence-bench-book/> > (последно посетен на 5 февруари 2020 г.).

¹⁴⁴ *Protocolo de actuación para el funcionamiento de los convenios de sustracción internacional de niños*, одобрен на 28 април 2017 г. Протоколът е на разположение на уебсайта на Върховния съд на Аржентина на адрес: < <http://www.cij.gov.ar/adj/pdfs/ADJ-0.305074001493756538.pdf> > (последно посетен на 5 февруари 2020 г.).

¹⁴⁵ Това ръководство е на разположение на адрес < http://www.agu.gov.br/page/content/detail/id_conteudo/157035 > (последно посетен на 5 февруари 2020 г.).

Индекс на цитираната съдебна практика

Индекс на цитираната съдебна практика

Всички решения, цитирани в настоящото ръководство и посочени по-долу, са на разположение в базата данни INCADAT¹⁴⁶ с пълния текст на решението на оригиналния му език, както и с резюме на английски, френски или испански език, на два от тези езици или на всички три езика. Индивидуалният референтен номер в INCADAT, посочен в квадратни скоби, позволява решението да бъде намерено лесно чрез вписване на този номер в съответното поле за търсене.

Числата се отнасят до номерата на страниците.

Аржентина

- A./A.*, 5 октомври 2001 г., Buenos Aires Court of First Instance (Аржентина) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AR 487] ----- 41, 42
- E.S. s/Reintegro de hijo*, 11 юни 2013 г., Corte Suprema de Justicia de la Nación (Аржентина) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AR 1305] ----- 31
- G., P. C. s. H., S. M. s/reintegro de hijos*, 22 август 2012 г., Corte Suprema de Justicia de la Nación (Аржентина) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AR 1315] ----- 40, 48

Австралия

- Director General, Department of Community Services Central Authority/J.C. u J.C. u T.C.*, 11 юли 1996 г., Full Court of the Family Court of Australia ¶at Sydney (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 68] ----- 48
- Director-General Department of Families, Youth and Community Care and Hobbs*, 24 септември 1999 г., Family Court of Australia at Brisbane (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 294] ----- 47
- Director-General, Department of Families/R.S.P.* [2003] FamCA 623, 26 август 2003 г., Full Court of the Family Court of Australia (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 544] ----- 47
- DP v. Commonwealth Central Authority*, [2001] HC 39, (2001 г.) 180 ALR 402 (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 346] ----- 42
- Gsponer/Johnson*, 23 декември 1988 г., Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 255] ----- 31
- H.Z./State Central Authority*, 6 юли 2006 г., Full Court of the Family Court of Australia at Melbourne (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 876] ----- 27
- Police Commissioner of South Australia/H.*, 6 август 1993 г., Family Court of Australia at Adelaide (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 260] ----- 40
- State Central Authority/Maynard*, 9 март 2003 г., Family Court of Australia (Австралия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 541] ----- 42
- State Central Authority, Secretary to the Department of Human Services/Mander*, 17 септември 2003 г., Family Court of Australia (Австралия) ¶[референтен номер в INCADAT: HC/E/AU 574] ----- 39

¹⁴⁶

Вж. раздел V от настоящото ръководство.

Австрия

2Ob90/10i, 8 юли 2010 г., *Oberster Gerichtshof* (Австрия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/AT 1047] ----- 45

Белгия

No 03/3585/A, 17 април 2003 г., *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Белгия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/BE 547] ----- 41

No de rôle: 07/78/C, 25 януари 2007 г., *Tribunal de première instance de Bruxelles* (Белгия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/BE 857] ----- 42

Канада

Achakzad/Zemaryalai [2011] W.D.F.L. 2, 20 юли 2010 г., Ontario Court of Justice (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1115] ----- 39

Chalkley/Chalkley (1995) ORFL (4th) 422, 13 януари 1995 г., Court of Appeal of Manitoba (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 14] ----- 48

J.D./P.D., (2010) ONCJ 410, 9 септември 2010 г., Ontario Court of Justice (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1421] ----- 34

Kovacs/Kovacs (2002), 59 O.R. (3d) 671 (Sup. Ct.), 23 април 2002 г., Ontario Superior Court of Justice (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 760] ----- 58

M.G./R.F., 2002 R.J.Q. 2132, 23 август 2002 г., Quebec Court of Appeal (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 762] ----- 58

Mbuyi/Ngalula, (2018) MBQB 176, 8 ноември 2018 г., Court of Queen's Bench of Manitoba (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1416] ----- 34, 39

Office of the Children's Lawyer/Balev, 2018 SCC 16, Supreme Court of Canada (Върховен съд на Канада) (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 1389] ----- 16

Thomson/Thomson, [1994] 3 SCR 551, 20 октомври 1994 г., Supreme Court of Canada (Върховен съд на Канада) (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 11] ----- 26

Solis v. Tibbo Lenoski, 2015 BCCA 508 (CanLII) (Канада) [INCADAT Reference HC/E/CA 1403] ----- 42

Y.D./J.B., [1996] R.D.F. 753, 17 май 1996 г., Superior Court of Quebec (Канада) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CA 369] ----- 40

Чили

N. R. c. J. M. A. V. s/reintegro de hijo, 28 февруари 2013 г., *Corte Suprema* (Чили) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CL 1318] ----- 40

Китай

EW/LP, HCMP1605/2011, 31 януари 2013 г., High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Китай) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CNh 1408] ----- 26

LPQ/LYW [2014] HKCU 2976, 15 декември 2014 г., High Court of the Hong Kong Special Administrative Region (Китай) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CNh 1302] ----- 46

Дания

B-2939-01, 11 януари 2002 г., *Vestre Landsret* (Дания) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DK 519] ----- 41

решение по дело V.L. B-1572-09, 23 септември 2009 г., *Vestre Landsret* (Дания) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DK 1101] ----- 42

Франция

No de pourvoi 08-18126, 25 февруари 2009 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1013] ----- 40

No de pourvoi 14-17.493, 19 ноември 2014 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1309] ----- 41

No de pourvoi 17-11031, 4 май 2017 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1346] ----- 42

No de RG 06/00395, 30 май 2006 г., *Cour d'appel de Paris* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1010] ----- 39

No de RG 08/04984, 18 февруари 2009 г., *Cour d'appel de Nîmes* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1135] ----- 41

No de RG 11/01062, 28 юни 2011 г., *Cour d'appel de Bordeaux* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1128] ----- 40

No de RG 11/01437, 1 декември 2011 г., *Cour d'appel d'Agen* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1172] ----- 43

No de RG 11/02685, 28 юни 2011 г., *Cour d'appel de Rennes* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1129] ----- 41, 46

No de RG 11/02919, 19 септември 2011 г., *Cour d'appel de Lyon* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1168] ----- 40

No de RG 12-19382, 20 март 2013 г., *Cour de cassation* (Франция) [референтен номер в INCADAT: HC/E/FR 1213] ----- 40

Германия

12 UF 532/16, 6 юли 2016 г., *Oberlandesgericht München Senat für Familiensachen* (Германия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DE 1405] ----- 27

17 UF 56/16, 4 май 2016 г., *Oberlandesgericht Stuttgart Senat für Familiensachen* (Германия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DE 1406] ----- 40

7 UF 660/17, 5 юли 2017 г., *Oberlandesgericht Nürnberg Senat für Familiensachen* (Германия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/DE 1409] ----- 43

Ирландия

A.S./P.S. (*Child Abduction*) [1998 г.] 2 IR 244, 26 март 1998 г., Supreme Court (Върховен съд) (Ирландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/IE 389] ----- 40

Израел

- DZ/YVAMVD*, RFaMA 2270, 30 май 2013 г., Supreme Court (Върховен съд) (Израел) [референтен номер в INCADAT: HC/E/IL/1211] ----- 49
- LM/MM Nevo*, RFaMA 2338/09, 3 юни 2009 г., Supreme Court (Върховен съд) (Израел) [референтен номер в INCADAT: HC/E/IL 1037] ----- 48
- Motion for Leave to Appeal (Family Matters)* 5690/10, 10 август 2010 г., Supreme Court (Върховен съд) ¶(Израел) [референтен номер в INCADAT: HC/E/1290] ----- 44, 45

Мексико

- Процедура за международно връщане на деца*, Дело № 2926/2008, 16 февруари 2009 г., *Tercera Sala Familiar del Honorable Tribunal Superior de Justicia del Distrito Federal* (Мексико) [референтен номер в INCADAT: HC/E/MX 1038] ----- 41

Нидерландия

- X. (майката)/Y. (бащата)*, 22 февруари 2018 г., *Rechtbank 's-Gravenhage* (Нидерландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NL 1391] ----- 39

Нова Зеландия

- H./H.* [1995] 12 FRNZ 498, 4 декември 1995 г., High Court at Wellington (Нова Зеландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NZ 30] ----- 45
- K.M.A./Secretary for Justice* [2007 г.] NZFLR 891, 5 юни 2007 г., Court of Appeal of New Zealand (Нова Зеландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NZ 1118] ----- 40, 49
- Secretary for Justice/N., ex parte C.*, 4 март 2001 г., High Court at Wellington (Нова Зеландия) [референтен номер в INCADAT: HC/E/NZ 501] ----- 46

Швейцария

- 5A_285/2007/frs, 16 август 2007 г., *Tribunal fédéral, IIe cour de droit civil* (Швейцария) [референтен номер в INCADAT: HC/E/CH 955] ----- 40

Обединено кралство

- F./M. (Abduction: Grave Risk of Harm)* [2008] 2 FLR 1263, 6 февруари 2008 г., Family Division of the High Court of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 1116] ----- 38, 46
- O./O.* 2002 SC 430, 3 май 2002 г., Outer House of the Court of Session of Scotland (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKs 507] ----- 48
- Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)* [1992] Fam 106, 12 февруари 1992 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 48] ----- 41
- Re C. (Abduction: Grave Risk of Psychological Harm)* [1999] 1 FLR 1145, 2 декември 1999 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 269] -- 47
- Re D.* [2006] 3 WLR 0989, 16 ноември 2006 г., United Kingdom House of Lords (Англия и Уелс) (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 880] ----- 26
- Re D. (Article 13b: Non-return)* [2006] EWCA Civ 146, 25 януари 2006 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UK 818] ----- 42

<i>Вж. решение по дело Re E. (Children) (Abduction: Custody Appeal)</i> [2011] UKSC 27, [2012] 1 A.C. 144, 10 юни 2011 г., United Kingdom Supreme Court (Върховен съд на Обединеното кралство) (Англия и Уелс) (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 1068] -----	26, 34, 40, 46
<i>Re G. (Abduction: Withdrawal of Proceedings, Acquiescence, Habitual Residence)</i> [2007] EWHC 2807 (Fam), 30 ноември 2007 г., High Court (Family Division) of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 966] -----	44
<i>Re M. и J. (Abduction) (International Judicial Collaboration)</i> [1999] 3 FCR 721, 16 август 1999 г., High Court of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 266] -----	44
<i>решение по дело Re S. (A Child) (Abduction: Rights of Custody)</i> [2012] UKSC 10, [2012] 2 A.C. 257, 14 март 2012 г., United Kingdom Supreme Court (Върховен съд на Обединеното кралство) (Англия и Уелс) (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 1147] -----	47
<i>Re T. (Abduction: Child's Objections to Return)</i> [2000] 2 F.L.R. 192, 18 април 2000 г., Court of Appeal of England and Wales (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 270] -----	48
<i>Re W. (A Child)</i> [2004] EWCA Civ 1366 (Обединено кралство) [референтен номер в INCADAT: HC/E/UKe 771] -----	38

Съединени американски щати

<i>Abbott/Abbott</i> , 130 S. Ct. 1983 (2010), 17 май 2010 г., Supreme Court (Върховен съд) (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 1029] -----	21
<i>Escaf/Rodriguez</i> , 200 F. Supp. 2d 603 (E.D. Va. 2002), 6 май 2002 г., United States District Court for the Eastern District of Virginia, Alexandria Division (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 798] -----	41
<i>Freier/Freier</i> , 969 F. Supp. 436 (E.D. Mich. 1996), 4 октомври 1996 г., United States District Court for the Eastern District of Michigan, Southern Division (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 133] -----	41
<i>Gomez/Fuenmayor</i> , № 15-12075, United States Court of Appeal (11 th Circuit), 5 февруари 2016 г. (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1407] -----	38
<i>In the Matter of L.L. (Children)</i> , 22 май 2000 г., Family Court of New York (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USs 273] -----	48
<i>Miltiadous/Tetervak</i> , 686 F. Supp. 2d 544 (E.D. Pa. 2010), 19 февруари 2010 г., United States District Court, Eastern Division Pennsylvania (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1144] -----	37
<i>Ostevoll/Ostevoll</i> , 2000 WL 1611123 (S.D. Ohio 2000), 16 август 2000 г., United States District Court in Ohio (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1145] -----	39
<i>Pliego/Hayes</i> , 843 F.3d 226 (6 th Cir. 2016), 5 декември 2016 г., Court of Appeals for the Sixth Circuit (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1386] -----	46
<i>Sabogal/Velarde</i> , 106 F. Supp. 3d 689 (2015), 20 май 2015 г., United States District Court for the District of Maryland (САЩ) ¶ [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 1383] -----	34, 44
<i>Souratgar/Fair</i> , 720 F.3d 96 (2 nd Cir. 2013), 13 юни 2013 г., United States Court of Appeals for the Second Circuit, (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1240] -----	38
<i>Tabacchi/Harrison</i> , 2000 WL 190576 (N.D.Ill.), 2 август 2000 г., United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/USf 465] ----	38
<i>Taylor/Taylor</i> , 502 Fed.Appx. 854, 2012 WL 6631395 (C.A.11 (Fla.)) (11 th Cir. 2012), 20 декември 2012 г., United States Court of Appeals for the Eleventh Circuit (САЩ) [референтен номер в INCADAT: HC/E/US 1184] -----	38

Зимбабве

Secretary for Justice/Parker, 1999 (2) ZLR 400 (H), 30 ноември 1999 г., High Court (Зимбабве)

[референтен номер в INCADAT: HC/E/ZW 340] ----- 38